

Magelungens Strandpromenad

Programhandling 2017-08-24, rev. 2017-11-10

Magelungens Strandpromenad

Innehållsförteckning

Inledning	s. 3		
Analys och möjligheter	s. 7	Militärbron	s. 26
Användbarhet	s. 7	Fiskebryggan	s. 27
Orienterbarhet	s. 8	Farstastrandsbadet	s. 28
Framkomlighet	s. 9	Under bron	s. 30
Upplevelse	s. 10	Långbänken	s. 32
Ljudmiljö	s. 11	Fågelviken	s. 34
Röjning och gallring	s. 12	Högerudsbacken	s. 35
Översikt fokuspunkter	s. 14	Entré Farsta strand	s. 36
Entréplatser	s. 16	Edö	s. 38
Entré Fagersjö	s. 18		
Grodängen	s. 20	Bilaga 1, medborgardialog	
Blockskogen	s. 22	Bilaga 2, samrådssynpunkter	
Klippvandringen	s. 24	Bilaga 3, Magelungens vattenvegetation	

Medverkande:

Trafikkontoret:
Fariba Daryani
Christina Söderström Lööf

Konsulter, Temagruppen:
Emma Lundborg
Mia Falk
Anna Gustafsson
Jenny Andreasson

Konsult, Hållbart Resande Konsulten:
Ninnie Gustafsson

Konsult, Calluna:
Mova Hebert
Ville Rautiainen
Håkan Sandsten

Inledning

Promenadstråket längs med Magelungen är redan idag en populär slinga för boende från närområdet och andra stadsdelar runt Magelungen. I och med nya bebyggelseplaner i Farsta kommer allt fler att söka sig till platsen. Förhoppningsvis kommer även ytterligare personer från andra delar av Stockholm att attraheras till stråket i och med detta projekts planerade målpunkter i kombination med bättre marknadsföring. Ny vägvisning från närliggande kollektivtrafik och speciellt utformade entréplatser längs sträckan bidrar till att fler kan upptäcka det vackra rekreativstråket. Fortsatt arbete kommer att ske för att öka informationen om strandpromenaden. I framtiden kan även en förlängning av stråket ske.

Då stråket är tänkt att vara ett utflyktsmål för många stockholmare har det varit viktigt att utveckla användbarheten, för att på så sätt göra stråket tillgängligt för en så bred grupp som möjligt. Rekreativstråksprojektet har också strävat efter att åtgärder för ökad användbarhet ska kombineras med nya upplevelsevärden. Detta för att låta de insatser som görs gynna

den hela breda målgruppen. Att låta huvudstråket och planerade målpunkter längs stråket vara användbart för alla är ett led i stadens arbete med Stockholm - en stad för alla.

Bakgrund

Gångplanen, som är en del av Stockholms framkomlighetsstrategi, godkändes av trafiknämnden i september 2015. En av punkterna i gångplanens handlingsplan handlar om förbättringar av stadens rekreativstråk. Detta projekt, Magelungens strandpromenad, är ett första pilotprojekt i arbetet med dessa förbättringar. Projektet ingår även i Grönare Stockholm. Grönare Stockholm är riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden. Inför denna programhandling utfördes en inventering av flera potentiella rekreativstråk i Stockholm som syftade till att identifiera en lämplig sträcka för pilotprojektet. Utredningarna och inventeringarna genomfördes 2016-2017 och finns sammanställda i rapporten Rekreativstråk - en del av gångplan. Magelungens strandpromenad valdes ut som pilotprojekt efter intervjuer

med tio av stadens stadsdelsförvaltningar, inventeringar av fem potentiella stråk över hela staden, en kreativ dialog med områdesansvariga inom staden samt framtagande av kostnadskalkyler för två stråk. Längs Magelungens strandpromenad finns stora möjligheter att tillvarata och förädla en varierad natur, med tillägg av varsamma åtgärder för ökad användbarhet och nya upplevelser. I rapporten Rekreativstråk - en del av gångplan kallades sträckan Stråket Fagersjö-Farsta. Motiveringen till valet lyder:

"Stråket Fagersjö-Farsta skulle kunna dra fördel av samt bidra till en synergieffekt, då det finns fler pågående projekt i området. Genom att höja kvalitén på delar av stråket skulle insatser och upplevelser bli mer jämt fördelade än idag. En mer varierad målgrupp, med olika bakgrund och boendeform, skulle kunna ta del av områdets kvalitéer. Fokus skulle ligga på att utöka vattenkontakten på delar av sträckan samt att öka orienterbarheten genom att visa på kopplingar till anslutande kollektivtrafik. En ny platsbildning med t.ex. solbryggor skulle

kunna bidra till att nya människor från andra stadsdelar söker sig till platsen och därmed får tillträde till nya delar av staden."

Programmets innehåll och upplägg

I arbetet med rapporten Rekreativstråk - en del av gångplan, togs inledningsvis en definition för rekreativstråk fram:

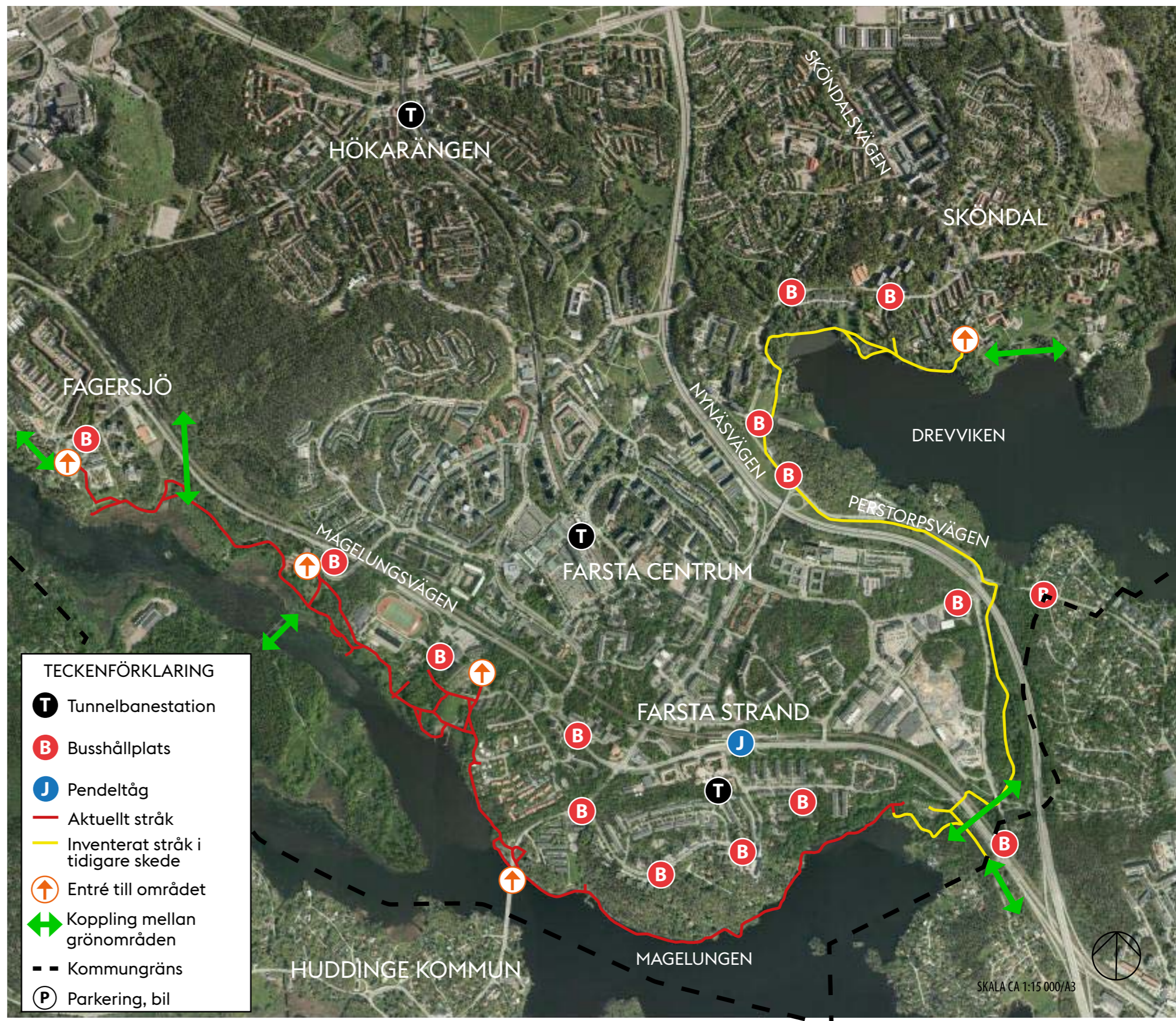
- Huvudsaklig användning ska vara rekreation (t.ex. promenader, löprundor, hundrastning, utflykter).
- Stråket ska vara upplevelserikt, både sinnliga upplevelser och rörelsebaserade upplevelser.
- Stråket ska vara möjligt att använda för alla.
- Stråket ska överlag vara bilfritt.
- Stråket ska gå genom park- eller naturmark.
- Stråket ska vara sammanhängande.
- Stråket ska ha en behaglig ljudmiljö med god tillgång på tysta miljöer.

Vid utvärdering av respektive stråk i rapporten användes definitionen ovan för att upprätta en lista med kriterier. Hur väl

stråken uppfyllde kriterierna samt möjliga åtgärder för redovisades i tabellform. Kriterier och möjligheter till åtgärder redovisas översiktligt på sidorna 7-11 under Analys och möjligheter.

Som en del av åtgärder för att stärka upplevelsevärdet för hela strandpromenaden har ett övergripande förslag för röjning av sly och vass tagits fram, se sidorna 12-13. Åtgärderna skall stämmas av med stadens ekologer samt även säkerställas i skötselplan för Farsta stadsdelsförvaltning. Drifts- och hållbarhetsaspekten ska genomsyra den fortsatta planeringen av rekreativstråket.

Användbarhet har varit ett av huvudkriterierna för stråket. Användbarhetsåtgärder för människor med olika fysiska förutsättningar har prioriterats, exempelvis att undvika branta lutningar och öka antalet sittplatser längs med hela stråket. Dessa åtgärder finns markerade i karta s 10 och det är viktigt att även fortsatt planering genomsyras av användbarhetsfrågan.

Analysplan som visar stråket i sitt närområde. Från Rapporten Rekreativstråk - en del av gångplan.

Miljöbilder från strandpromenaden.

Längs stråket har ett antal fokuspunkter pekats ut där insatser görs i större omfattning. Dessa redovisas på översiktskartan på sidorna 14-15, och följs av uppslag med illustrerade åtgärder och inspirationsbilder. Återkommande efter stråket är entréplatser vars placering redovisas på översiktskartan och vars innehåll redovisas på ett uppslag.

Arbetsprocess, nya metoder och gestaltungs-grepp

Rekreativstråket Magelungens strandpromenad är ett pilotprojekt där staden har möjlighet att pröva nya arbetssätt, för att lägga en bra grund för stadens framtida arbete med rekreativa stråk och social hållbarhet.

Stockholms stad har ambitionen att öka delaktighet och dialog med allmänhet och intressegrupper i stadsbyggandet. I projekt rekreativstråk har därför en medborgardialog pågått parallellt med framtagandet av denna programhandling. Medborgardialogen hölls både genom en digital dialog, men även vid två tillfällen då representanter från staden fanns på plats i Far-

sta och samlade in synpunkter. Lokala organisationer har även kontaktats för att ges tillfälle att lämna synpunkter. Medborgardialogen avslutades den 16/6 2017. Då programhandlingsarbetet pågått parallellt med medborgardialogen är bemötandet av medborgardialogen sammanställt i en bilaga.

Gångmätningar har genomförts på sju platser längs strandpromenaden. Mätningarna utfördes vid två tillfällen för att få en överblick av stråkets användningsområde. Vid dessa tillfällen räknades antalet gång- och cykeltrafikanter, aktivitet, kön samt uppskattad ålder.

Under arbetet med rapporten Rekreativstråk - en del av gångplan påbörjades också ett samarbete med elever från Thordildsplans gymnasium, en skola med upptagningsområde från hela Stockholm. Samarbetet inleddes innan val av pilotprojekt. Eleverna utvecklade idéer kring de fem rekreativstråk som utreddes inom ramen för arbetet med rapporten. En sammanfattning av elevernas arbete presenteras i Bilaga Medborgardialog.

Ungdomar kommer även fortsättningsvis att vara involverade i utvecklingen av idéer för stråket. De kommer då att samarbeta med representater från Stockholms stad. På så sätt skapas en möjlighet för ungdomar från olika delar av staden att träffas och samarbeta kring ett gemensamt projekt, samtidigt som projektet får ta del av lokalkännedom från ungdomar som bor i området. Samarbetet kommer utföras under nästa skede, projekteringskedet.

Nästa steg

Samråd för programhandlingen för rekreativstråket Magelungens strandpromenad kommer att hållas den 4 september 2017. Synpunkter på programhandlingen kan lämnas in via mail till fariba.daryani@stockholm.se senast den 10/9 -2017.

Inkomna synpunkter, i kombination med framtagen programhandling, kommer att ligga till grund för nästa steg som är projektering av stråket. Hemsidan uppdateras kontinuerligt med information, www.stockholm.se/farsta/strandpromenaden.

Arbetet med programhandlingen och dess föreslagna åtgärder har gjorts efter flertalet inventeringar, med grundkarta som underlag. I projektets nästa steg kommer en mer noggrann inmätning av mark och befintliga träd göras för samtliga platser där åtgärder planeras. Förslagen kommer sedan att bearbetas och anpassas. Magelungens vattennivå varierar över året, även detta måste utredas vidare då det kan påverka de föreslagna åtgärderna.

I nästa steg kommer även en kalkyl ska utföras, som sedan ligger till grund för en prioriteringsordning av programhandlingens olika anläggningsdelar.

En delinvi-gning av rekreativstråket Magelungens strandpromenad förväntas ske sommaren 2018. Efter att stråket är ombyggt kommer en utvärdering av dess attraktivitet och användande att kunna göras. Detta planeras till 2019-2020.

Miljöbilder från strandpromenaden.

Preliminär tidplan

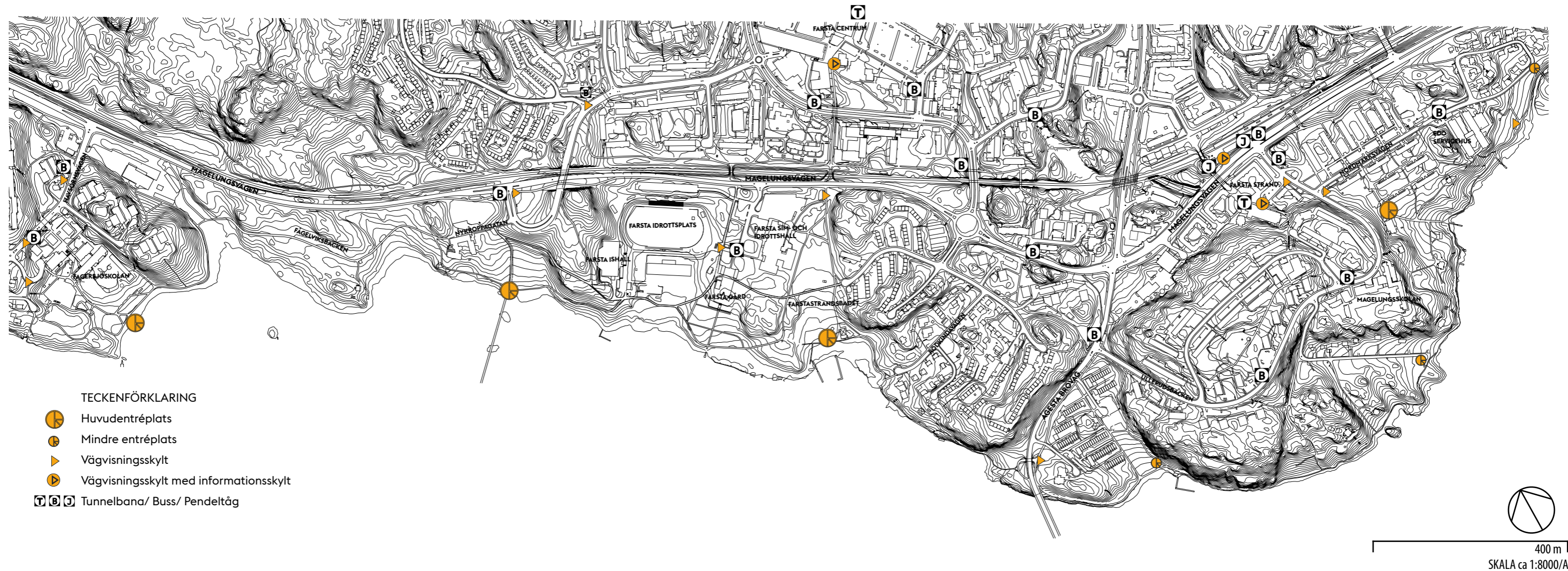
24/8	Programhandling klar
4/9	Samråd
10/9	Sista dag för inlämning av medborgarsynpunkter på programhandling
19/10	Sammanträde, Farsta Stadsdelsnämnd
Hösten 2017	Genomförandebeslut, Trafiknämnden
2017-2018	Projekteringskede
2018	Byggstart
Sommaren 2018	Delinvigning av strandpromenaden
2019	Invigning

www.stockholm.se/farsta/strandpromenaden

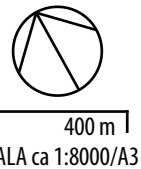

Orienterbarhet

TECKENFÖRKLARING

- Huvudentréplats
- Mindre entréplats
- Vägvisningsskylt
- Vägvisningsskylt med informationsskylt
- Tunnelbana/ Buss/ Pendeltåg

Orienterbarhet syftar i denna programhandling på möjligheten att enkelt hitta till rekreationsstråket från kollektivtrafik och anslutande vägar (gång, cykel och bil). Det syftar också på möjligheten att hitta längs rekreationsstråket.

Entréplatserna är uppdelade i tre olika nivåer: Huvudentréplats, mindre entréplats samt vägvisningsskylt. Se vidare s. 16 Entréplatser.

Den övergripande orienterbarheten är god, då det finns flera målpunkter längs strandpromenaden och byggnader att orientera sig efter. Dock är det svårt att hitta till strandpromenaden från kollektivtrafikhållplatser. Genom strategiskt placerade entréplatser med informationsskyltar och vägvisningsskyltar kan orienterbarheten förbättras. Entréplatser är föreslagna där människor ansluter från kollektivtrafik eller på de platser med befintliga eller planerade målpunkter.

Framkomlighet

Definitionen av framkomlighet är i denna programhandling möjligheten att ta sig till stråket genom kollektivtrafik, bilvägar eller anslutande gång- och cykelvägar. Det är viktigt att de anslutande gångvägarna ned mot stråket har lutningar som uppfyller stadens krav om god tillgänglighet för att en bred målgrupp ska kunna tillgodogöra sig strandpromenaden och dess kvaliteter.

Tunnelbanestationerna Farsta strand och Farsta centrum ligger i närheten till rekreationsstråket, där först nämnda ligger närmast. I Farsta strand finns även pendeltågsstation. Befintliga anslutningsvägar till Farsta strand har dock en brant lutning och försvårar därför framkomligheten för personer som är exempelvis rullstolsburna eller går med rullator. Anslutningsvägarna går att göra framkomliga för alla genom ett rampsystem på parkmark intill den befintliga

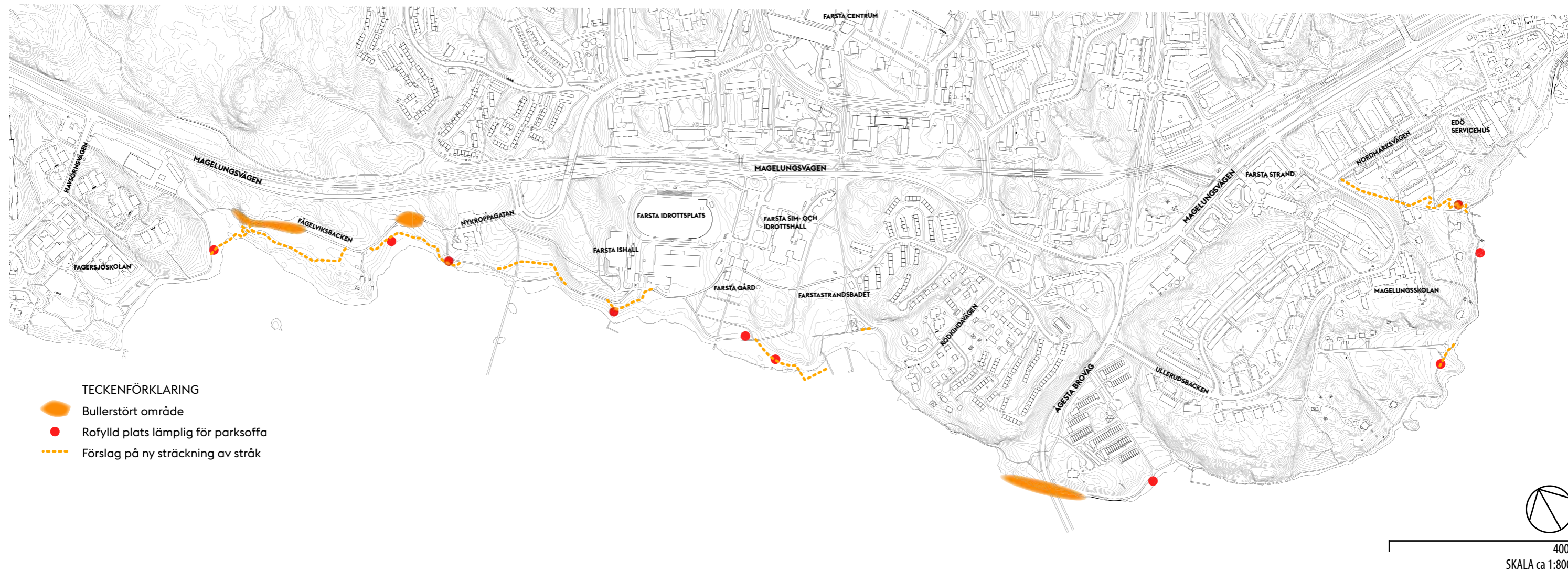
vägen. Se vidare Entré Farsta strand samt Edö. Busstrafik går efter Magelungsvägen, dock gör topografien att det är svårt att ansluta till rekreationsstråket på många ställen. Den bästa anslutningsvägen till strandpromenaden från busshållplats är via Farsta gård, då denna gångvägssträckning är relativt flack.

Då parkeringsplatser inte kan anläggas inom parkmark innehåller inte programhandlingen anvisningar för nya parkeringsplatser. Under inventering har dock lämpliga anslutningspunkter/avsläppningsplatser för bil identifierats. Dessa platser är markerade på karta.

De cykelvägar som är markerade i kartan är hämtade från Cykelkartan Stockholm.

Ljudmiljö

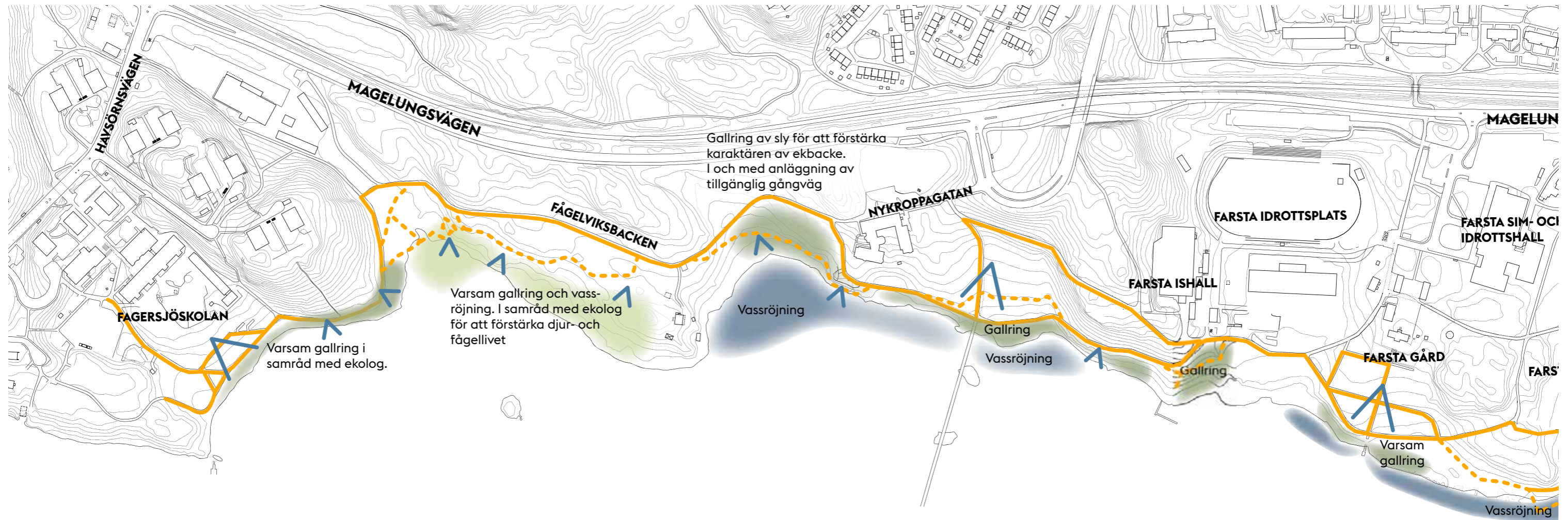

Inventering av buller har gjorts utifrån upplevt buller, d.v.s. ingen bullerutredning har bedömts vara nödvändig i detta skede, då det handlar om rekreativa värden och inte stadigvarande vistelse.

Omgivande vägar och dess hastighetsbegräsning medför att delar av sträckan är bullerstörd. Detta går inte att åtgärda inom ramen för projekt rekreativstråk. Det upplevda bullret kan dock minskas genom att öka kvalitén på grönytorna så att dess upplevelsevärden ökar, samt att lägga om gångstråket längre ifrån Magelungsvägen på delar av sträckan.

I kartan är rofyllda platser markerade. Det är platser där bullernivån är lägre och som lämpar sig för placering av möbler för längre vistelse.

Röjning och gallring

Att stärka vattenkontakten för fler delar av stråket är ett av programhandlingens mål. Ovan angivet förslag på slyröjning och vassröjning ska utföras i samråd med stadens ekologer, då djur och fågelliv utefter sträckan är en viktig upplevelseaspekt samt en ekologiskt viktig resurs i staden. Vassröjning kan ske i mindre omfattning på enstaka ställen för att öka sikten mot vattnet, men man ska då vara medveten om att detta kan öka förutsättningarna för annan vegetation och att det är ett återkommande arbete.

I och med arbetet med programhandlingen pågår en dialog med stadsdelsförvaltningen om en eventuell uppdatering av skötselplan för området. I en uppdaterad skötselplan kan utrymme finnas för löpande slyröjning.

Vattenvegetationen i Magelungen (sammanfattning av bilaga 3)

I Magelungen, och andra näringsrika sjöar förekommer ofta stora bestånd av vattenväxter (makrofyter) som vass, näckrosor och undervattensvegetation. Orsaken till en stor utbredning av makrofyter begränsas främst av närings-tillgången (kväve och fosfor), om botten är mjuk eller hård och tillgången på ljus (sikt djup). Magelungen är en av många sjöar som historiskt har utsatts för sjösänkning som påskyndar igenväxning av sjöar.

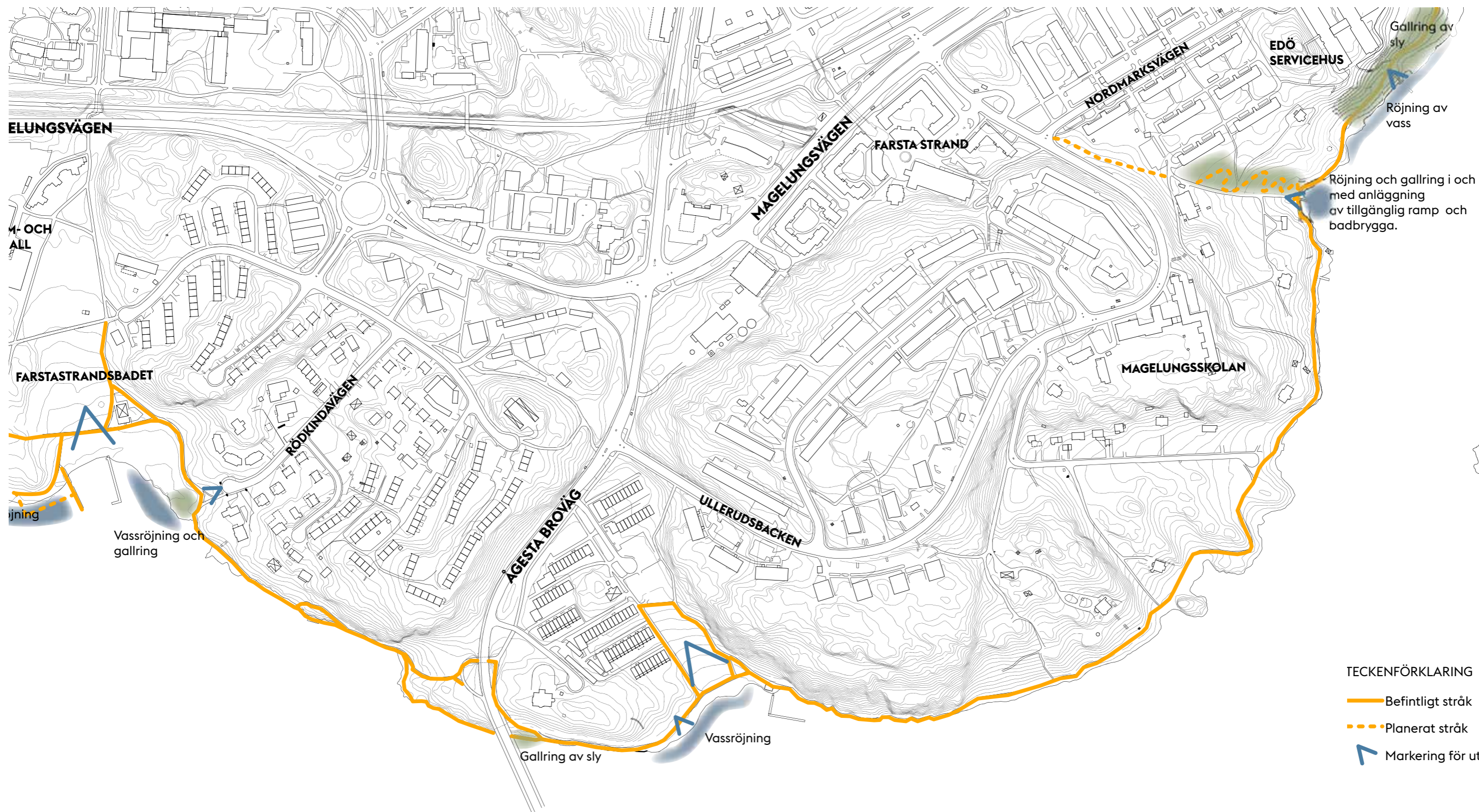
Effekten av vassröjning vid Magelungen, med avseende på näringstillstånd och syrehalt är svår att förutspå. Dock är det troligt att så länge förutsättningarna för vegetationstillväxt finns (näring, bottenstrukturs beskaffenhet och ljus) kommer fortsatt skötsel att vara nödvändig.

Klippning av vass kan leda till att fosfor frisätts från sedimenten, vilket leder till ökad risk för algblooming.

Om områdena där vassklippning ska utföras förblir vegetationsfria på längre sikt kommer dessa få andra förutsättningar för förekommande fåglar, fisk och bottenlevande djur. Vassklippningen kan dock om den utförs på rätt sätt skapa bra miljöer för bl. a. fågel och lekande fisk.

Borttagande av vass kan även resultera i att axslinga och hornsärv, som också förekommer i stora bestånd i sjön, sprider sig till områden där vassen tidigare funnits.

Vid röjning av axslinga och hornsärv har klippning visat sig vara en ineffektiv metod då växtdelar lätt sprids med följd att utbredningen ökar. Det mest effektiva sättet att bli av med undervattensvegetation är troligtvis att dra upp dem ur vattnet och föra bort dem.

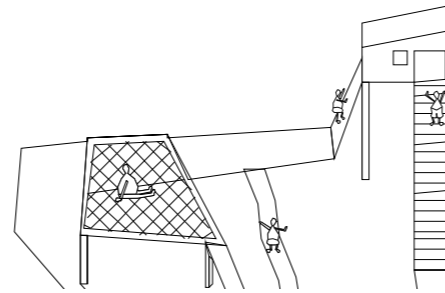

Gallring av sly
 Röjning av vass
 Röjning och gallring i och med anläggning av tillgänglig ramp och badbrygga.

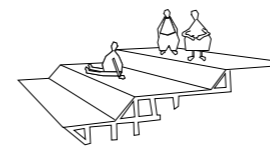
- TECKENFÖRKLARING**
- Befintligt stråk
  - - - Planerat stråk
  - ▶ Markering för utblick

Översikt fokuspunkter

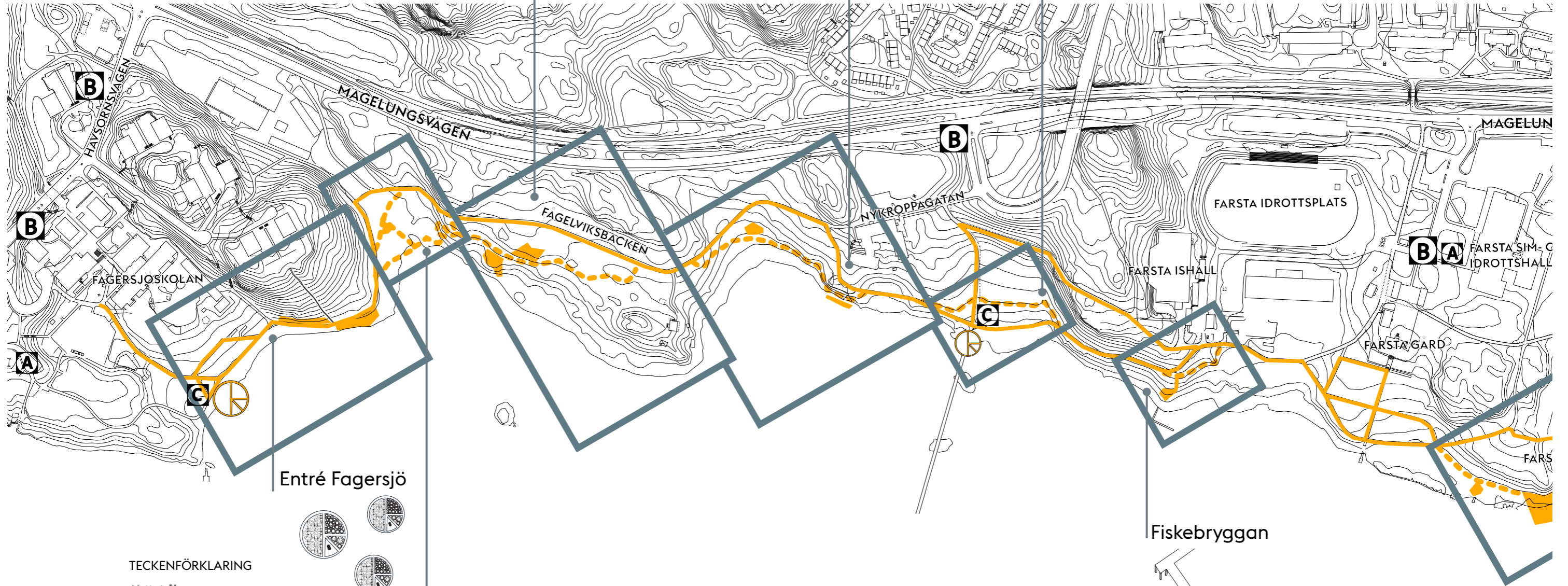

Blockskogen

Klippvandringen

Militärbron

Entré Fagersjö

Fiskebryggan

Grodängen

TECKENFÖRKLARING

--- Nytt stråk

■ Ny aktivitet

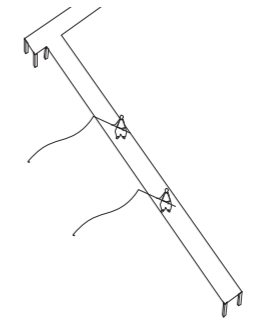
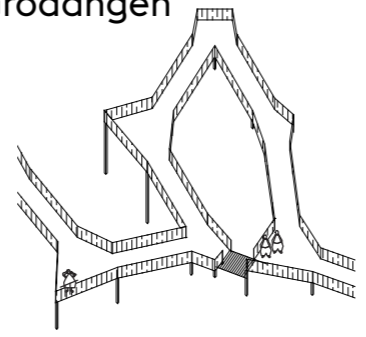

Entréplats

B **T** **J** Kollektivtrafik; Buss, Tunnelbana, pendeltågsstation

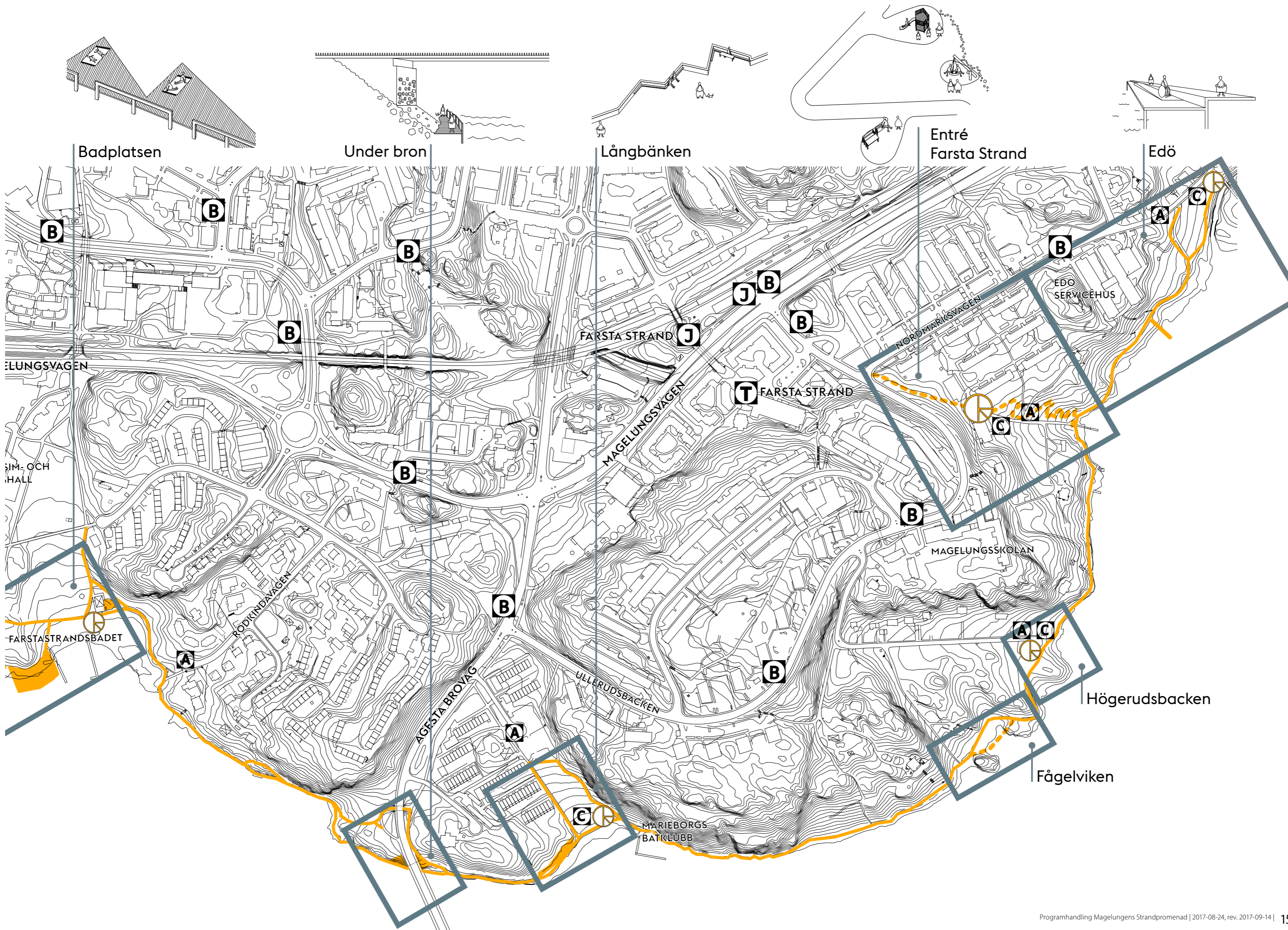
A Avsläppningsplats för bil (ej parkering)

C Förslag för cykelparkering

200 m
SKALA ca 1:4000/A3

Badplatsen

Under bron

Långbänken

Entré
Farsta Strand

Edö

B

B

B

J

B

B

A

C

B

EDÖ
SERVICEHUS

MAGELUNGSVAGEN

FARSTA STRAND

J

NORDMARKISVAGEN

T

FARSTA STRAND

C

A

SİM- OCH
HALL

B

MAGELUNGSVAGEN

B

MAGELUNGSSKOLAN

FARSTASTRANDBADET

A

RODINDÄLVÄGEN

B

B

A

C

AGESTA BROVÄG

A

ULLRUDSBÄCKEN

Högerudsbacken

Fågelviken

MARIEBORGS
BATIKLUBB

C

Entréplatser

Orienterbarhet

Det är viktigt att kunna orientera sig både för att kunna hitta till stråket från olika anslutningspunkter, men även för att kunna orientera sig utefter stråket. Orienterbarheten längs stråket är redan idag relativt god eftersom det går utefter vatten och då det finns flera befintliga målpunkter och byggnader att orienteras sig efter. Det är dock svårt att hitta till strandpromenaden från kollektivtrafikhållplatser.

Olika typer av informationsplatser

Längs strandpromenaden finns tre olika typer av informationsplatser: Huvudentréer, mindre entréer samt platser med vägvisningsskylt.

Huvudentréer läggs vid befintliga och planerade målpunkter. Längs strandpromenaden finns tre huvudentréer: Fagersjöskolan; Närhet till busshållplats, skola och bostäder. Parklek som rustas upp är en viktig målpunkt. Farsta strandsbadet; viktig målpunkt i området samt gångväg mot Farsta centrum och tunnelbana. Entré vid Farsta strand; Närhet till tunnelbana och pendeltåg med möjlighet till anslutningsväg med svag lutning.

Mindre entréplatser förläggs vid viktiga anslutningspunkter, som dock ej förväntas vara lika frekvent använda. Längs strandpromenaden finns fyra mindre entréplatser: Militärbron, anslutning till grönområde i Huddinge kommun. Farsta gård; viktig målpunkt där även anslutning kan göras med buss. Marieborgs båtklubb; viktig målpunkt och närhet till bostäder. Högerrudsbacken; möjlighet till avsläppning med bil samt närhet till Magelungsskolan och bostäder. Edö, närhet till busshållplats samt servicehus.

Det kommer också att finnas strategiskt utvalda platser med vägvisningsskyltar till rekreationsstråket. Placering, se karta Orienterbarhet s. 8. Schematisk idéskiss se s 17.

Entréplatsernas innehåll

Centralt för entréplatserna är skyltning för att på så sätt öka orienterbarhet till målpunkter och kollektivtrafik. Vid huvudentréer visas stråket i sin helhet på översiktskarta på skylt, här redovisas även målpunkter utefter stråket och andra faciliteter, samt hänvisningar till målpunkter utanför stråket, se schematisk idéskiss på s 17. Vid mindre entréer finns skyltar som anger avstånd mellan entréplatser och används för att öka orienterbarheten inom området.

För att tydligt signalera entréplatserna kan även en markering med avvikande material i mark göras. Utformningen av varje enskild entréplats anpassas till omgivningen och underordnar sig stråket. Skyltarna placeras på så sätt att de inte blir skrymmande. Varje entréplats storlek och innehåll anpassas till vilken nivå som den tillhör. Ingående komponenter bör vara; Sittplatser, planteringar med till exempel vårlök, cykelparkering och eventuell belysning som förstärker de sinnliga upplevelsorna på platsen.

Logotyp som identitetsskapare

Staden har som mål att genomföra flera rekreationsstråk efter pilotprojektet Magelungens strandpromenad. En gemensam symbol för alla rekreationsstråk tagits fram. Symbolen signalerar att det är ett av stadens utvalda rekreationsstråk och att kriterier för rekreationsstråk uppfylls (framkomlighet, användbarhet m m). Symbolen används på informatios- och vägvisningsskyltar. Symbolen kan också ligga till grund för gestaltungsgrepp längs med stråket för att stärka dess identitet. Exempelvis kan den gjutas in i stålplattor som används av engångsgrillar på trädäck.

Skyltarnas utformning

Stadens skyltprogram ska följas för de olika entréskyltarna. De ska anpassas i höjddled så att även rullstolsburna, med en ögonhöjd på 100-110cm kan läsa informationen.

Förutom informations- och vägvisningsskyltar är det önskvärt att plats-specifik skyltning placeras ut för att beskriva flora och fauna i området. Dess utformning ska också följa Stockholm stads skyltprogram.

Rekreativstakens logotyp.

Entré Fagersjö

Idag

Nedanför Fagersjöskolan breder en öppen gräsyta ut sig. Här finns bänkar och skräpkorgar utplacerade. Västerut ligger en igenvuxen badbrygga och österut leder strandpromenaden vidare längs med strandkanten och runt en bevuxen bergsknalle.

Utanför kartbilden finns ett friluftsbad vid strandkanten. Utredningar för upprustning av badplats och muddring har redan utförts för platsen och är ej aktuellt för området då det skulle innebära för stora och kostsamma åtgärder.

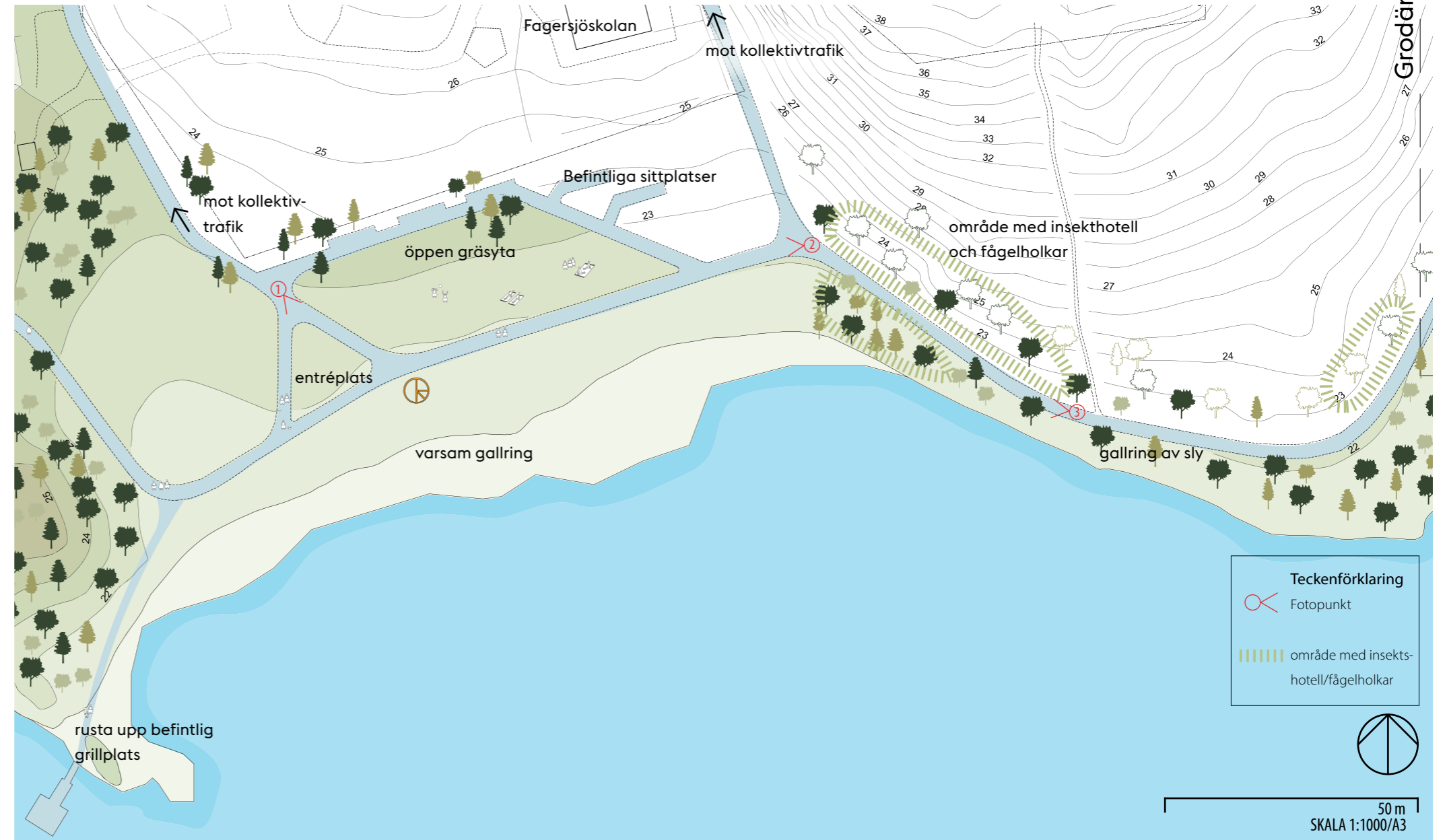
Förslag

Platsen innehåller redan målpunkter med en lekplats som är under upprustning. Istället för att utveckla nya målpunkter läggs fokus på att förbättra befintliga kvalitéer såsom vattenkontakt och djurliv.

Lekplatsen och Fagersjöskolan samt närhet till busstrafik (se även karta s. 8) gör platsen lämplig som entréplats. En entréplats med informationsskylt som beskriver strandpromenaden föreslås intill anslutande väg från kollektivtrafik.

Längs med en bergsknalle placeras insekshotell, fågelholkar och fladdermusholkar varsamt ut i naturen. Åtgärden föreslås att utföras i samarbete med förskolan för att uppmuntra till lokalt engagemang. Skolbarnen från Fagersjöskolan kan hjälpa till att fylla insekshotellen och måla fågelholkarna i samarbete med Stockholms stad.

En befintlig grillplats rustas upp vid en brygga i västra delen av området och sittplatser kompletteras.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Gallring ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 12-13.

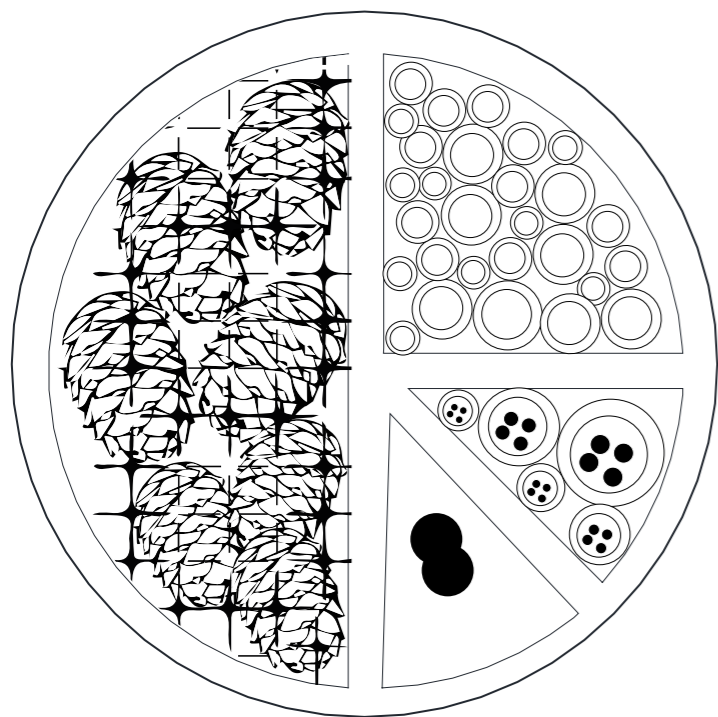
Foto från vy 1, öppen gräsyta.

Foto från vy 2, öppen gräsyta med Fagersjöskolan till höger i bild

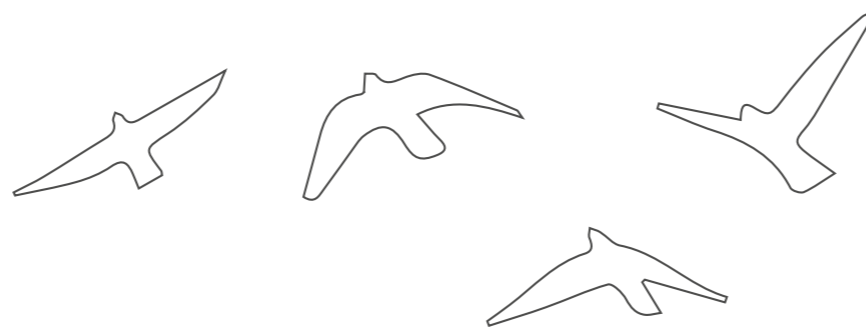

Foto från vy 3, gångväg längs vatten. Vattnet skymms av sly.

Idéskiss, insektshotell som får formen av rekreationsstråkens logotyp.

Entré Fagersjö blir en plats för barn och unga att skapa tillägg med fokus på djur och natur. Närheten till vatten tas tillvara genom varsam röjning av natur och borttagning av vass.

Grodängen

Idag

Österifrån kommer strandpromenaden in på en hög höjd och sluttar brant ner mot en öppen gräsyta. Gräsytan ligger längst in i en vik och här tar det befintliga gångstråket en omväg längs ytans utkant. Viken är full med vass och gräsplanen är fuktig, en plats där grodor trivs. Visuell vattenkontakt saknas på grund av vassen. Magelungen höjs och sänks ca 80 cm under året med vilket gör att delar av ytan säsongvis står under vatten. Det syns spår från att folk genar över gräsytan, trots att den är sank. I områdets norra del planeras för ny bebyggelse. Fler bostäder innebär att platsen blir närmiljö för de boende och kommer att befolkas av fler människor.

Förslag

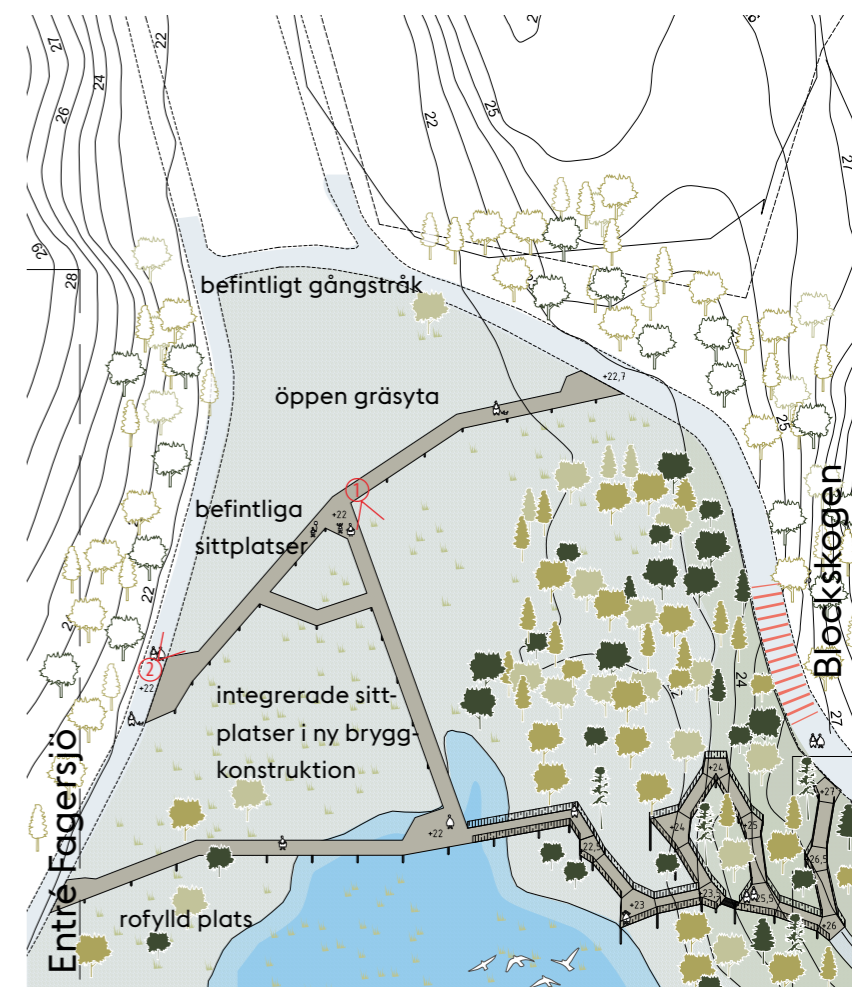
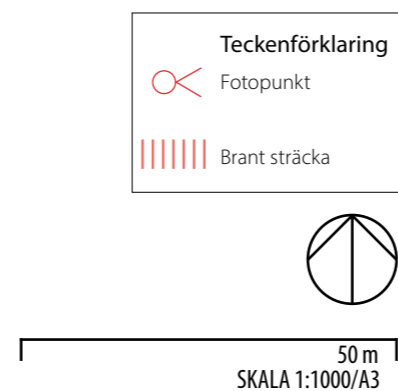
Stråket leds närmare vattnet på upphöjda spänger av gallerdurk av metall. På så sätt kan människor använda platsen samtidigt som smådjur kan röra sig på marken under spängerna. Höjd från mark är ungefär 30 cm. För att underlätta användandet fortsätter gallerdurken upp mot höjdryggen i ett rampsystem, där vilplanen skapar möjlighet till vistelse och utblickar. Där durken, på grund av terrängen, ligger på högre höjd kan stålets hål delvis fyllas. Detta för att undvika att se igenom gallret nedåt och att det således känns tryggare att gå på. Spängerna förses med avåkningskydd. Bryggor som går över vatten måste anpassas efter det växlande vattenståndet. Vidare utredning kring vattennivå och dagvattenflöden behöver göras i projekteringskedet för att avgöra bryggornas exakta höjd.

Gallerdurken av metall placeras i en infärgad ram som markerar stråket. Räcke fästs i konstruktionen där det behövs som fallskydd och handledare. Räckets utformas i samma stil som ramen och med perforerad skyddsplåt mellan stolparna. Stålet perforeras exempelvis i ett grodmönster, för att återkoppla till platsens djurliv.

Fler vistelseplatser med sittplatser integreras i den nya konstruktionen.

Sly- och vassröjning görs i begränsad omfattning då utblickar istället skapas genom höjdskillnader. Den röjning som utförs görs i samråd med ekolog och biolog. Fågelholkar kan placeras ut i skogen i närheten av ramperna.

Grodängen utgår tills vidare ur projekteringen av Magelungens strandpromenad, men kan återupptas vid senare tillfälle.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng.

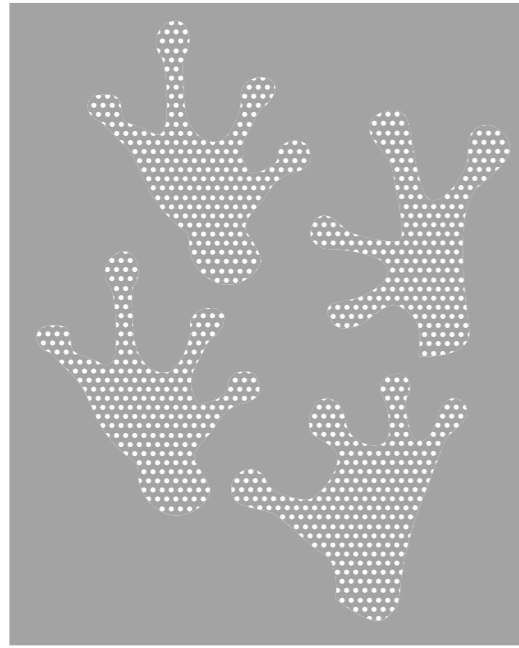
Foto från vy 1, utsikt från gräsäng mot vattnet. Vass och sly skymmer vattnet

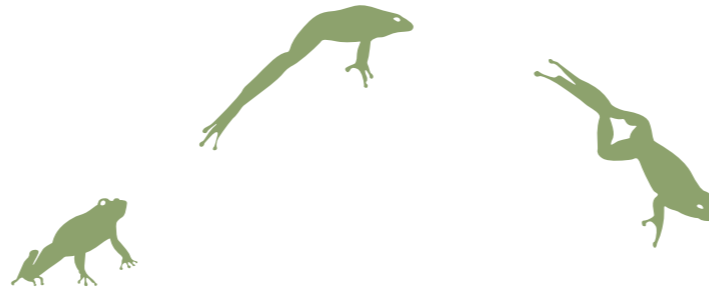
Foto från vy 2, utsikt över gräsäng.

Referensbild för räcke, perforerad plåt.

Idéskiss, perforerad plåt med grodföttermönster.

Genvägen över grodängen underlättas och upplevelsevärden i form av utblickar tillförs platsen. Djurlivet styr omfattningen av åtgärder och blir identitetsskapande för platsen.

Blockskogen

Idag

Mellan Fågelviksbacken och Magelungsvägen planeras för ny bebyggelse. För bebyggelseområdet pågår ett detaljplane-
arbete. Idag är Fågelviksbacken en belyst väg med enstaka
biltrafik, men kommer att förändras och anpassas till nybygg-
nationen.

Naturen mellan Fågelviksbacken och strandkanten utgörs av
en vacker uppvuxen skog, med mycket tall och stenblock. Här
finns flera fornlämningar. Det är ett varierat och spännande
område.

Förslag

Stråket löper en bit från strandkanten, genom den blockrika
skogen. På så sätt bevaras tysta och lugna sträckor utmed vatt-
net, vilket främjar både djurliv och vistelseplatser för avskild-
het. Sträckningen genom skogen anpassas till fornlämningar
och befintliga träd. Stråket läggs ovan befintlig mark, för att
undvika schaktning. Ny sträcka förläggs utan höjdskillnader
och med hänsyn till befintliga träd. Liksom övriga delar av
strandpromenaden beläggs även denna sträcka med stenhjöl
för att behålla känslan av en skogsstig. Sittplatser kommer att
finnas längs stråket.

Bebyggelseplanerna för Magelungens Strand understödjer en
utveckling av området. Genom att möjliggöra för naturlek i

Foto från vy 1, stig genom blockig

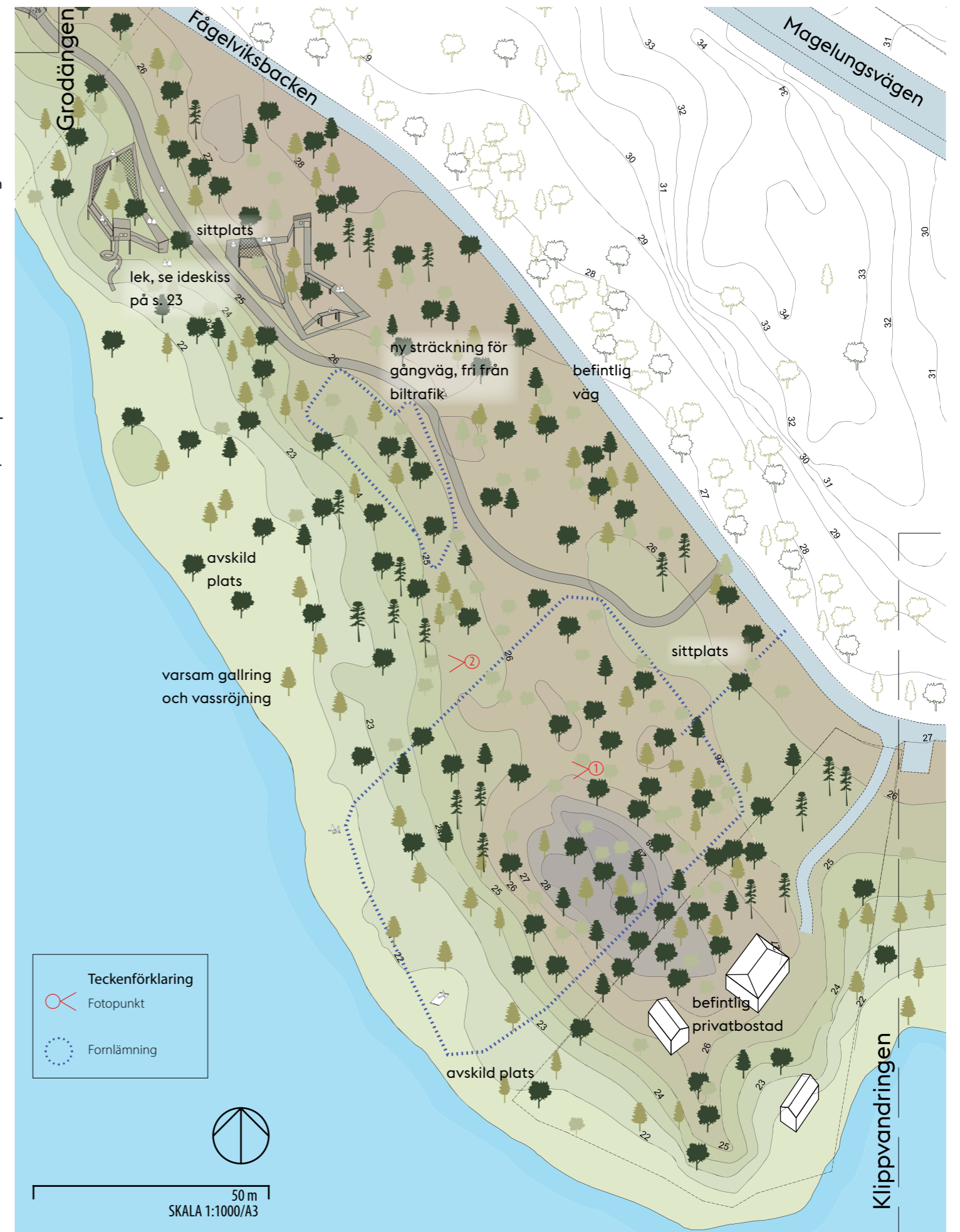

Foto från vy 2, utsikt mot vattnet.

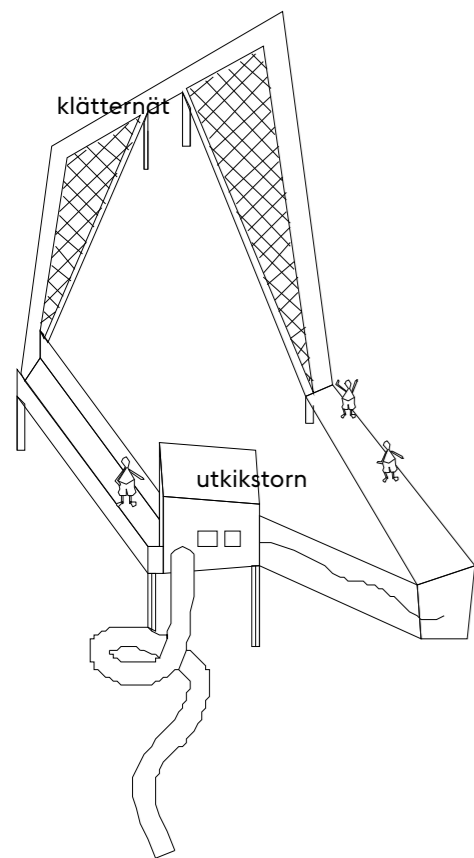
form av en skogsparcours, kan platsen aktiveras. Leken kan
locka barn i alla åldrar och även från närliggande bostads-
områden. En förutsättning för detta förslag är att naturle-
ken anpassas väl till den befintliga platsen.

Leken föreslås ha klättermöjlighet vilket ger barnen chans
till utblickar över vattnet. En träkonstruktion, som bildar en
sammanhängande slinga rör sig i höjded och har till exem-
pel infällda klätternät, lianer, rutschkana, och kojor. Denna
platsbyggda lekskulptur ger förutsättningar för att utföra
parcours i naturen. Utformningen utmanar äldre barn, sam-
tidigt som den anpassas till barn med funktionsvariationer,
samt att det kommer att finnas platser för barn och ungdo-
mar som behöver mer lugn och ro.

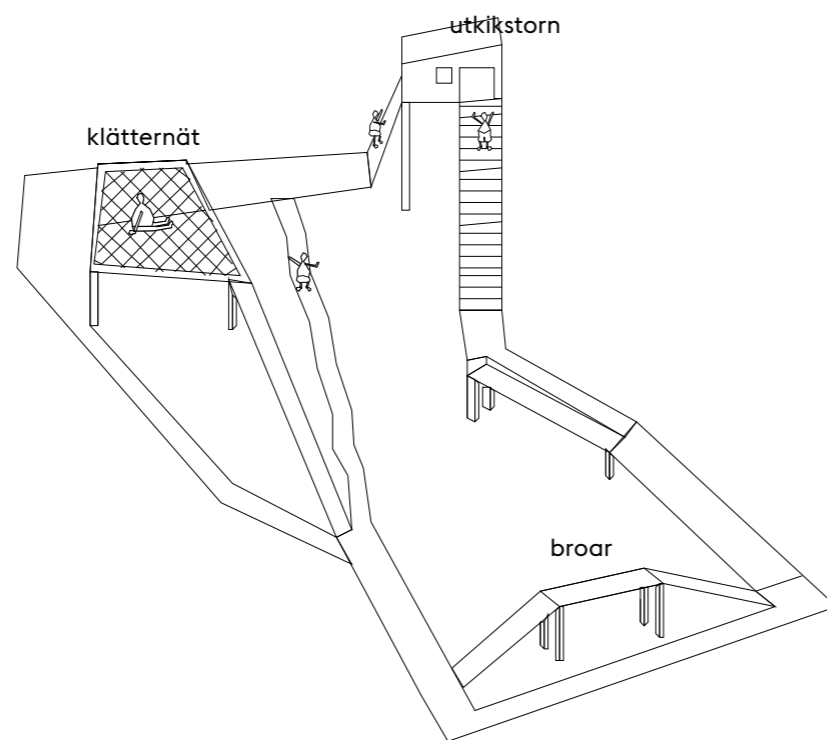
Den nya naturleken ljussätts varsamt för att kunna använd-
as större delar av dygnet, men utan att påverka känslan
av att vara omgiven av natur. Skogen kommer att uppfat-
tas mer trygg att röra sig genom i och med det planerade
bostadsområdet och då den befolkas med en naturlek.
Naturleken infogas i skogskänslan och visar stor hänsyn till
platsen.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Vass-
röjning ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 12-13.

Idéskiss, skogsparcours.

En ny lekplats, omfamnad av skogens lugn, blir en ny målpunkt i området. En ny gångväg läggs genom skogsområdet men vattenpromenaden förblir oanlagd för att gynna platser för avskildhet och ro.

Klippvandringen

Idag

Det befintliga stråket går en bit bort från vattnet på en belyst grusväg där även viss biltrafik förekommer. Här är vägen brant vilket begränsar användandet för de som har svårt att gå eller är rullstolsburna. Norr om vägen planeras för ny bebyggelse, men förutsättningar för detta är inte klarlagda när denna text skrivs. Söder om gångstråket finns en gammal ekbacke med uppvuxen sly, som sluttar ner mot strandkanten. Terräng- en är kuperad med otillgängliga backar och branta lutningar. Klipphål- lar, branta sluttningar, sly och vass begränsar kontakten med vattnet.

Förslag

För att undvika kraftiga höjdskillnader och hålla en maxlutning på 5% placeras en ny gångväg nedanför den befintliga, närmare vattnet. Det nya stråket leds in mellan ekarna och följer terrängen med en svag lutning. Backen gallras till förmån för ekar och undervegetation vilket medför att nya siktlinjer ner mot vattnet öppnas upp. Nya sittplatser anordnas. Sittplatserna anpassas för tillgänglighet med rullstol. Kompletteringsplanteringar med t.ex. vårlök utförs på valda delar av platsen.

En träbrygga med sittplatser, likt de som finns längre österut på stråket, placeras intill berghällen intill vattnet. Bryggan ökar vattenkontakten och upplevelsevärde längs sträckan, samtidigt som användbarheten förbättras då höjdskillnader och lutningar kan undvikas. Bryggan kan användas av en bred målgrupp och utformas så att den är framkomlig för rullstol, barnvagn och rullator. Usparningar görs för enskilda träd, där det bedöms möjligt. Stålpatta för engångsgrillar infogas i bryggan.

Teckenförklaring	
	Fotopunkt
	Brant sträcka
	Fornlämning

Foto från vy 1, berg i dagen nära vattnet. Vattnet skymms av sly. Läge för ny sittplats på bryggor.

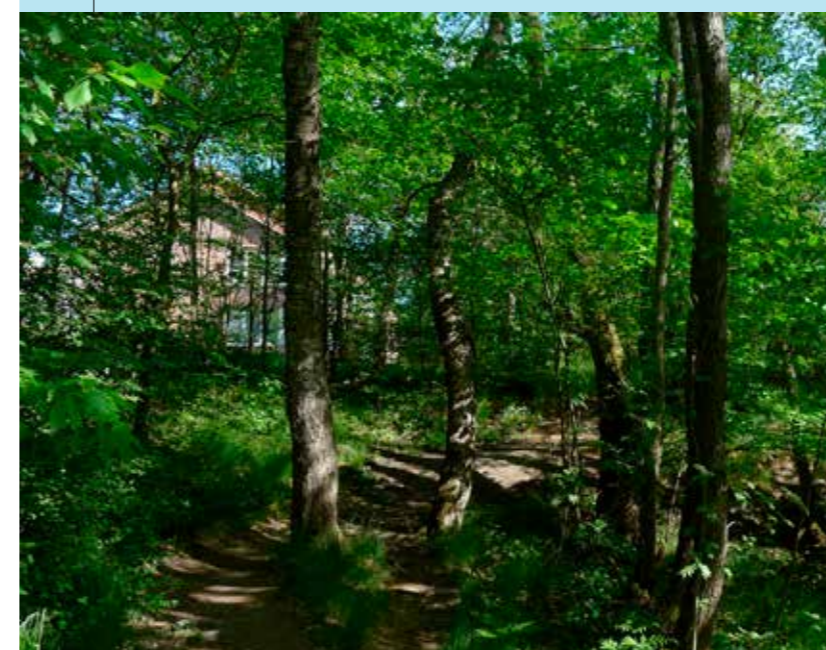

Foto från vy 2, befintlig skogsstig. Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Vassröjning ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 12-13..

Karaktären av ekbacke lyfts fram och nya utblickar mot vattnet skapas. En ny träbrygga förstärker vattenkontakten samtidigt som användbarheten utökas då höjdskillnader undviks.

Referensbild från en annan del av stråket som visar ursparning för träd.

Referensbild från en annan del av stråket som visar anpassning mot berg.

Referensbild, Sköndal, Stockholm, brygga med tillgängliga ramper.

Militärbron

Nuläge och pågående planer för området

Väster om Farsta ishall korstar strandpromenaden Farstanäsvägen. Farstanäsvägen fortsätter över vattnet på en träbro, även kallad militärbron, som ansluter till ett grönområde i Huddinge kommun på andra sidan vattnet. Den öppna gräsytan öster om Farstanäsvägen anges som stadsdelspark i den nya planeringen av bostadsområdet Magelungens Strand och kommer därmed att omgestaltas. Rekreationsstråket har en brant lutning i planutsnittets syd-östra del.

Förslag

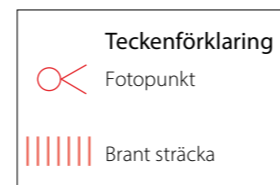
För att göra öka rekreationsstråkets användbarhet, föreslås en alternativ sträckning in på platsen öster om Farstanäsvägen och på så sätt undvika den befintliga backen. På så sätt skapas också en möjlig angöring till den eventuella stadsdelsparken. Exakt utformning av anslutningsvägen samordnas med projektgrupp för bostadsområdet Magelungens strand.

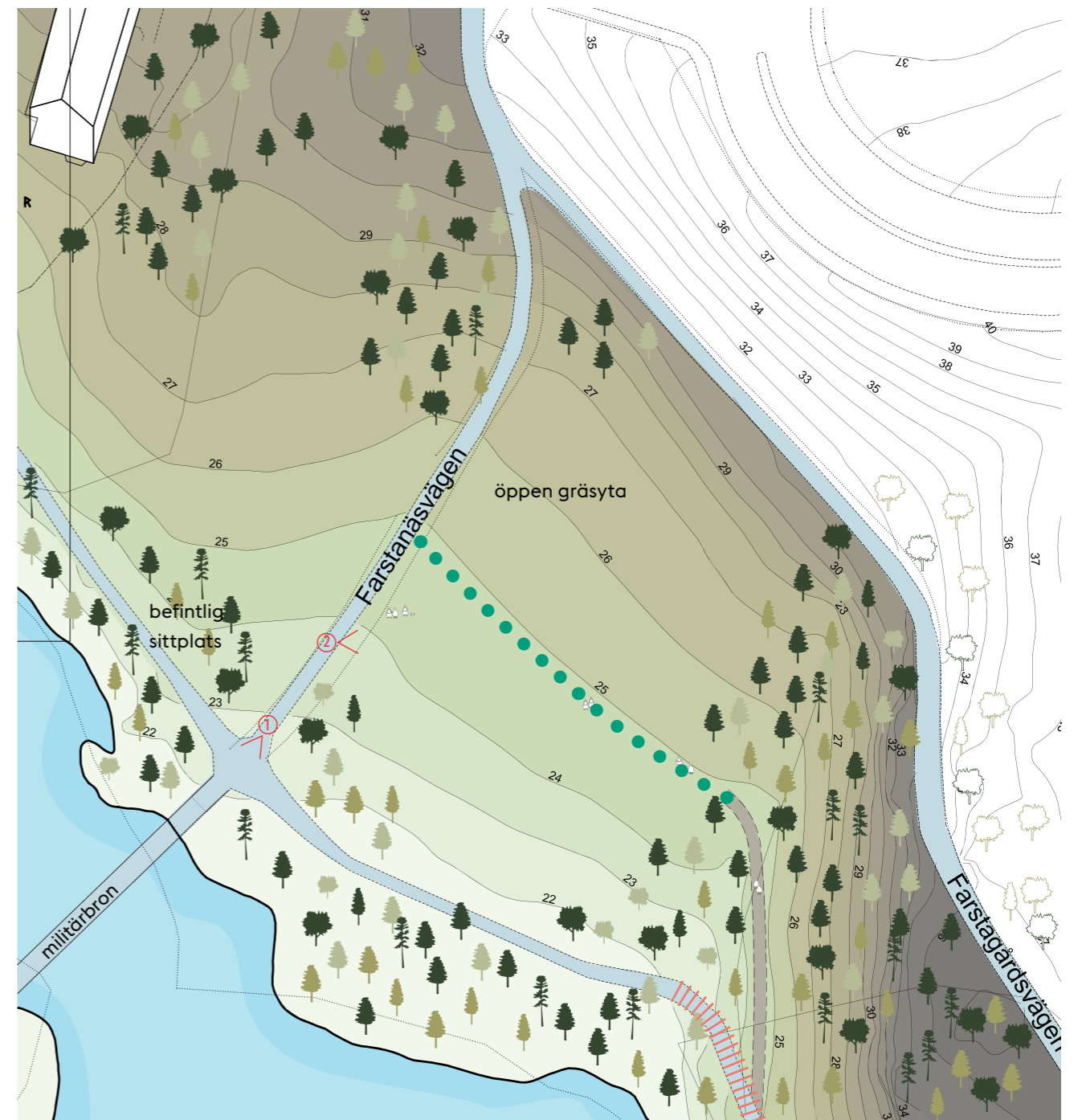
Foto från vy 1, utsikt mot Militärbron.

Foto från vy 2, utsikt mot den öppna gräsytan.

50 m
SKALA 1:1000/A3

Fiskebryggan

Idag

Stråket passerar söder om Farsta IP och Farsta ishall, där det finns allmänna toaletter. Därefter leder stråket in i ett skogsparti, högt över och långt ifrån vattnet. Det är ett belyst stråk, men med brant lutning vilket begränsar användandet. Nere vid vattnet finns en öppen plats och en lång brygga, som kan användas till fiske.

Förslag

För att öka stråkets användbarhet dras gångstråket om vid sidan av den befintliga. Den nya sträckningen har en maxlutning på 5%. Belysningsstolpar behöver därmed flyttas och skogen slyröjas. Slyröjningen förbättrar utsikten från den befintliga sträckan mot vattnet.

Längs den nya sträckan placeras en grillplats med vindskydd, vilken görs åtkomlig med en ny gångväg. På så sätt skapas nya upplevelsevärden för platsen, samtidigt som huvudgångstråket förläggs på avstånd så att det skapas plats för avskildhet.

Bryggan kan med fördel rustas så att en bredare målgrupp kan använda den. Eventuellt rustas bryggan också så att det är möjligt för båtar att lägga till, som en gästbrygga. Möjlighet för detta klagörs i och med utredning kring Magelungens säsongvisa fluktuation.

Med enkla tillägg skapas möjlighet för vistelse. Utveckling av befintlig brygga skulle även öka möjliga tillfarstvägar till rekreationsstråket.

Fotov från vy 1, utsikt mot vattnet

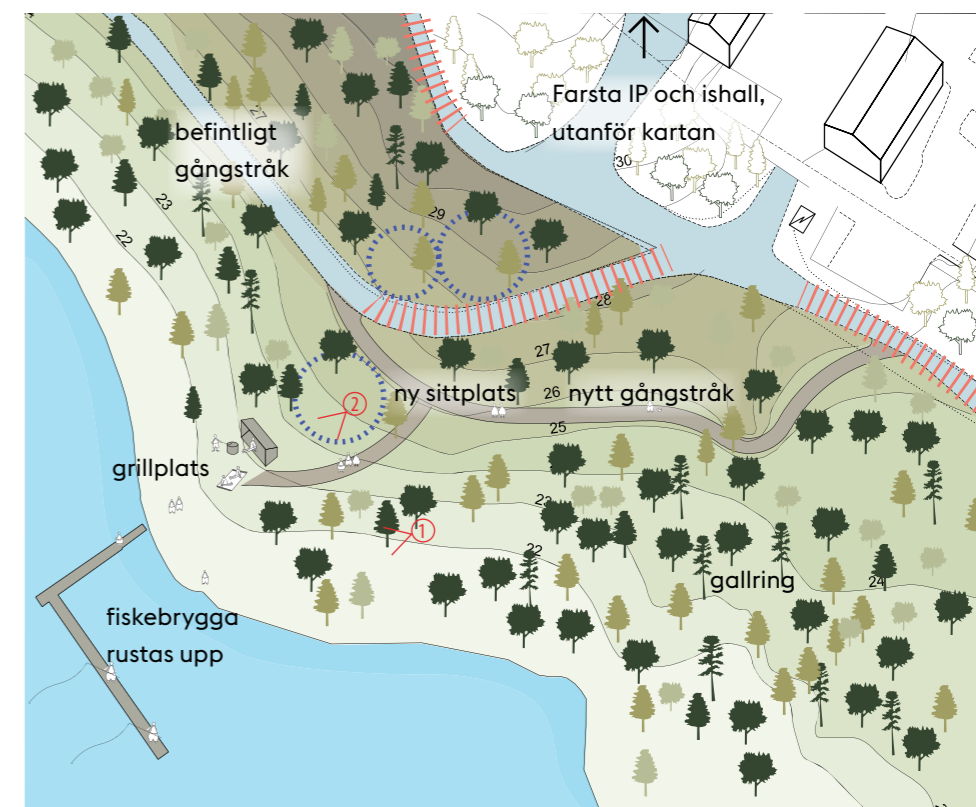

Foto från vy 2, utsikt mot fiskebryggan.

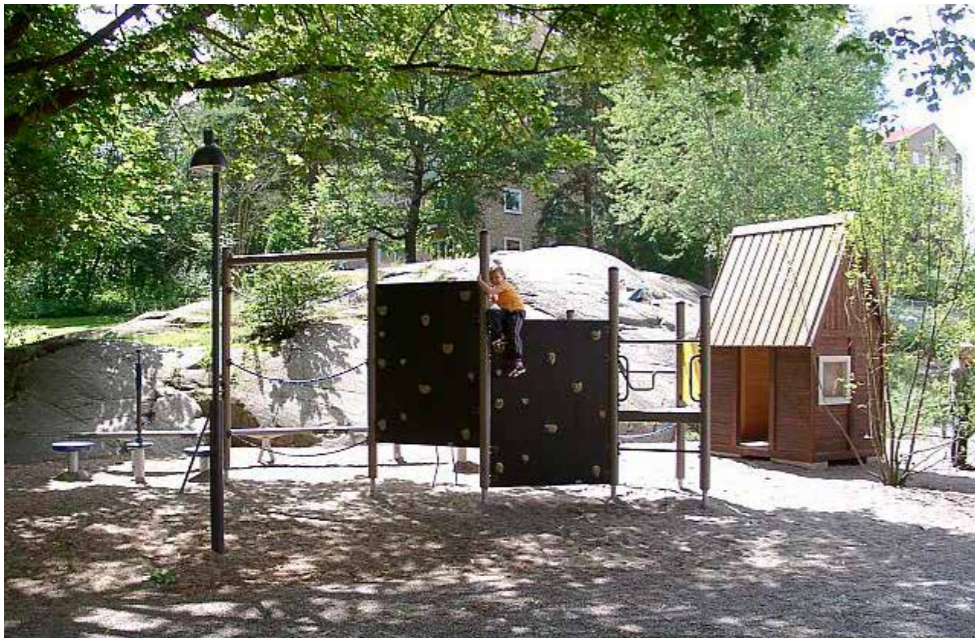
50 m
SKALA 1:1000/A3

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Vassröjning ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 10.

*En redan välbesökt plats får fler platser för vistelse.
En ny brygga skapar fler mindre rum på platsen,
samtidigt som den skapar alternativa vägar runt
terräng, utan att påverka naturen.*

Referensbild, lekplats som skulle kunna bli ett tillägg i anslutning till befintligt utegym.

Referensbild, badbrygga en bit bort längs rekreativstråket.

Under bron

Idag

Passagen under bron går på nyanlagda träbryggor. Vägen ner mot träbryggorna har en varierande bredd är ganska otydlig. Under bron är det mörkt och bronns fundament täcks av klotter. Den alternativa vägen över bron är brant och området är bullerstört.

Förslag

Under och intill bron behövs trygghetsskapande åtgärder. Det vore också önskvärt att området under bron tas rustas så att det samspelar med de nyanlagda träbryggorna. Vägen ner till bron justeras så att den får samma bredd. Vegetation intill bron och bryggssystemet gallras för att öka genomsiktligheten. På så sätt ser området mer ordnat ut, vilket förhoppningsvis ökar trygghetskänslan.

Området under bron föreslås få en lekfull, men robust, utformning som bidrar till en ökad trygghetskänsla och som motverkar nedklottring. Ett alternativ skulle vara att göra en konstnärlig utformning av platsen, där plattor fästs in i muren på olika nivåer och djup, se idéskiss på s 31. En sådan utformning gör att väggen inte blir lika klottervänlig då det inte blir några plana ytor att måla på. Ett annat alternativ skulle vara att jobba med belysning, infäst under bron eller i mark. Även en kombination av de olika alternativen är möjlig. Förslagsvis får ungdomar vara delaktiga i utformningen efter bestämda ramar, för att på så sätt samla in idéer till slutlig utformning av platsen.

Den befintliga bryggan under bron byggs om så att det går att ta sig iland från sjön och upp på gångvägen från båda håll. Detta för att underlätta för skridskoåkare.

Bron samägs av Stockholm stad och Huddinge kommun. Trafikkontoret, avdelning konstbyggnad, är ansvarig för bron från Stockholms stads sida. Utformning av området måste stämmas av med trafikkontoret. Innan uppdrag ges till ungdomar måste möjligheten kontrolleras med trafikkontoret.

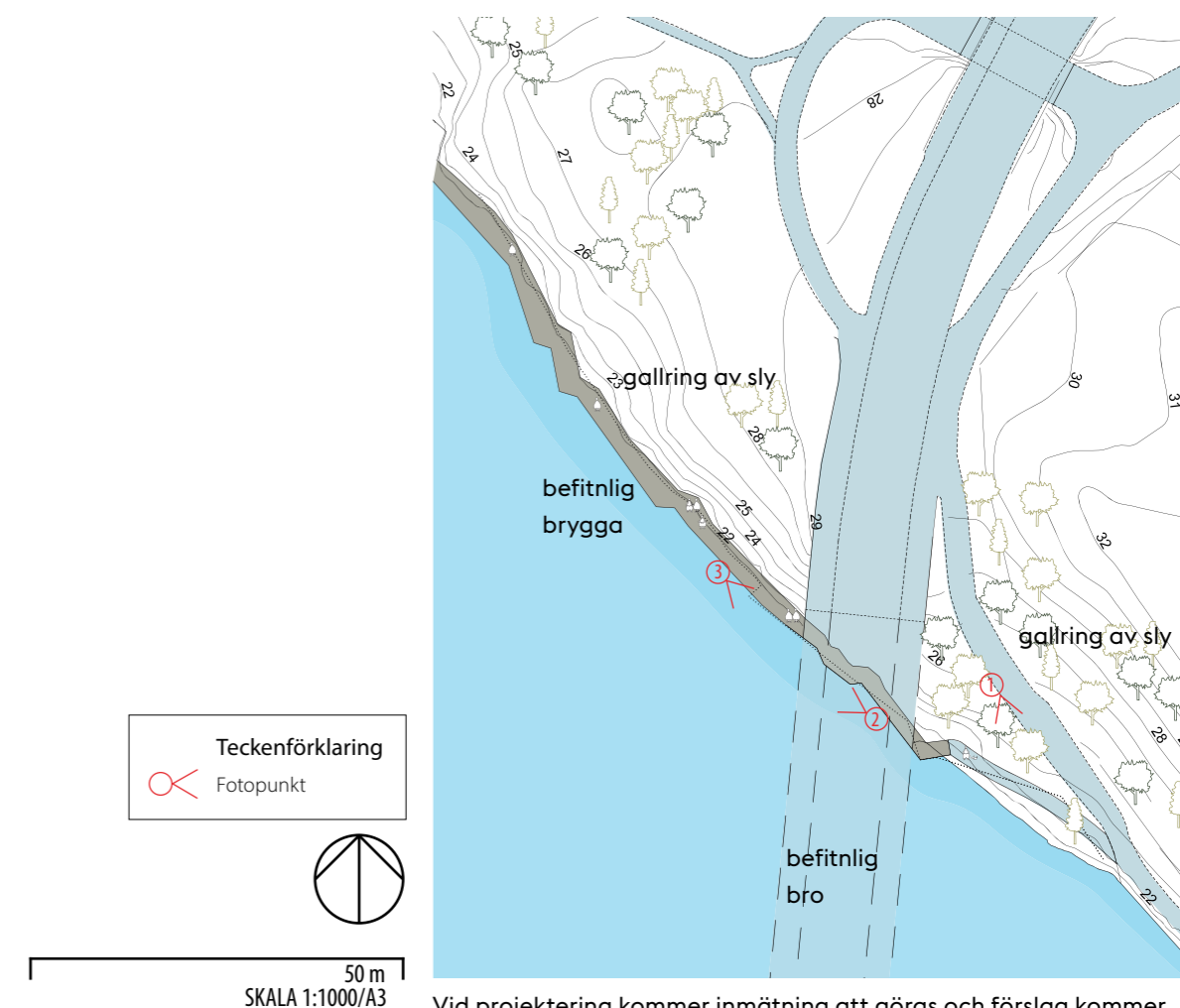
Foto från vy 1, gångbana som leder från Ågestabron ned mot vattnet.

Foto från vy 2, gångbana samt graffiti under bron.

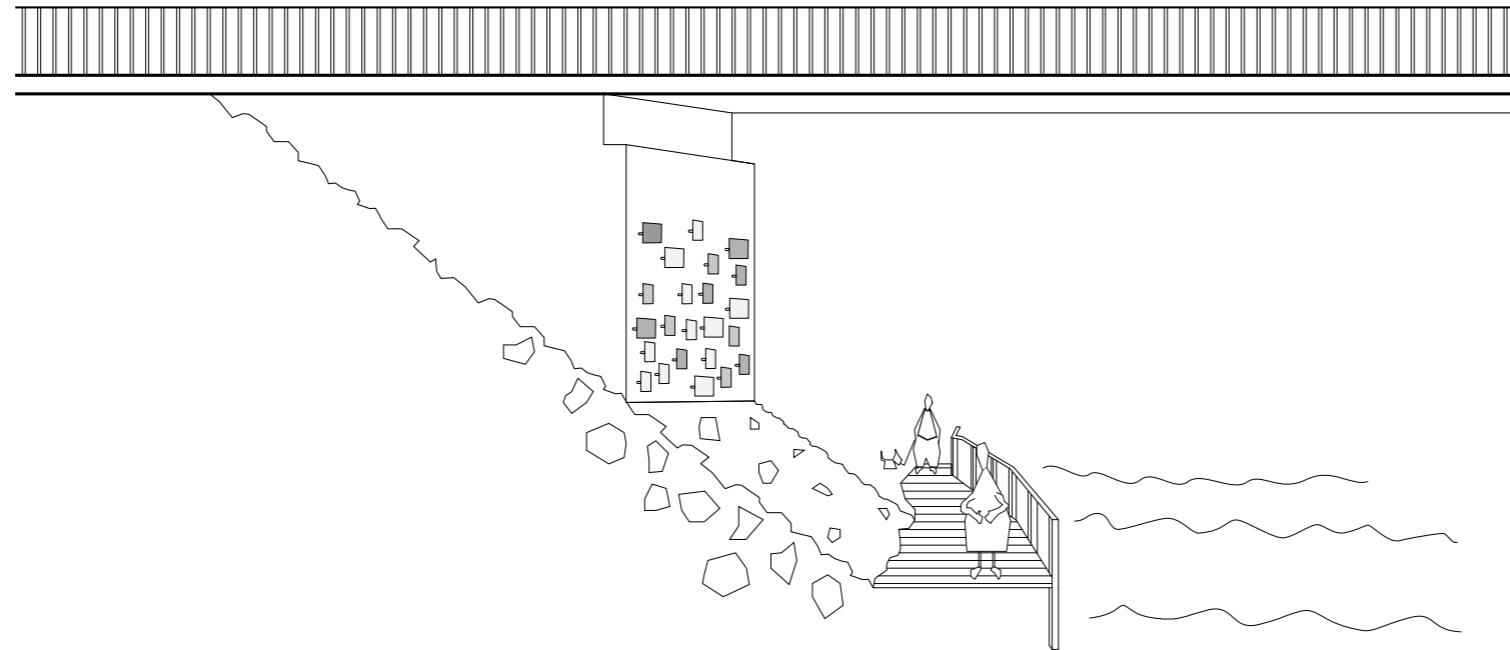
Foto från vy 3, befintliga gångbana under bron.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Vassröjning ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 12-13.

Referensbild, Puente Cascara, Madrid. Gångbro med mosaik på undertaket som gjorts av konstnär i ett medborgardialogprojekt.

Idéskiss, installation på brofundament. Plattor fästs in i muren på olika nivåer och djup.

En outnyttjad yta blir en plats att visa på kreativitet och idéer från ungdomar. Med belysning och installationer skapas ett upplevelsevärde utefter stråket samtidigt som det förhindrar klotter.

Långbänken

Idag

Intill strandpromenaden, nedanför radhusområdet vid Gräsmarksgränd, löper en lång granitmur. Muren byter riktning ett flertal gånger, och skapar platsbildningar där slitna bänkar och skräpkorgar är placerade. Platserna ger många möjliga utblickar över vattnet.

Längre fram på stråket öppnar landskapet upp sig till en långsmal gräsyta, liknande pelousen i Hagaparken. Gräsytan kantas i väster av bostadsområden. Norr om gräsytan ligger en lekplats. Öster om området, utanför kartbild, ligger Marieborgs båtklubb.

Förslag

En mindre upprustning av muren sker och en lång bänk integreras med muren, så att den fungerar som ryggestöd. De nya bänkarna kan ges ett lekfullt uttryck och kan variera i sitthöjd och utbredning. Den långsträckt bänken får regelbundet utplacerade armstöd, för att förbättra användbarheten. Längs delar av bänken kompletteras med bord och för att möjliggöra picnic och längre vistelse. För att stärka de sinnliga upplevelserna planteras vårlökar i slänten bakom muren.

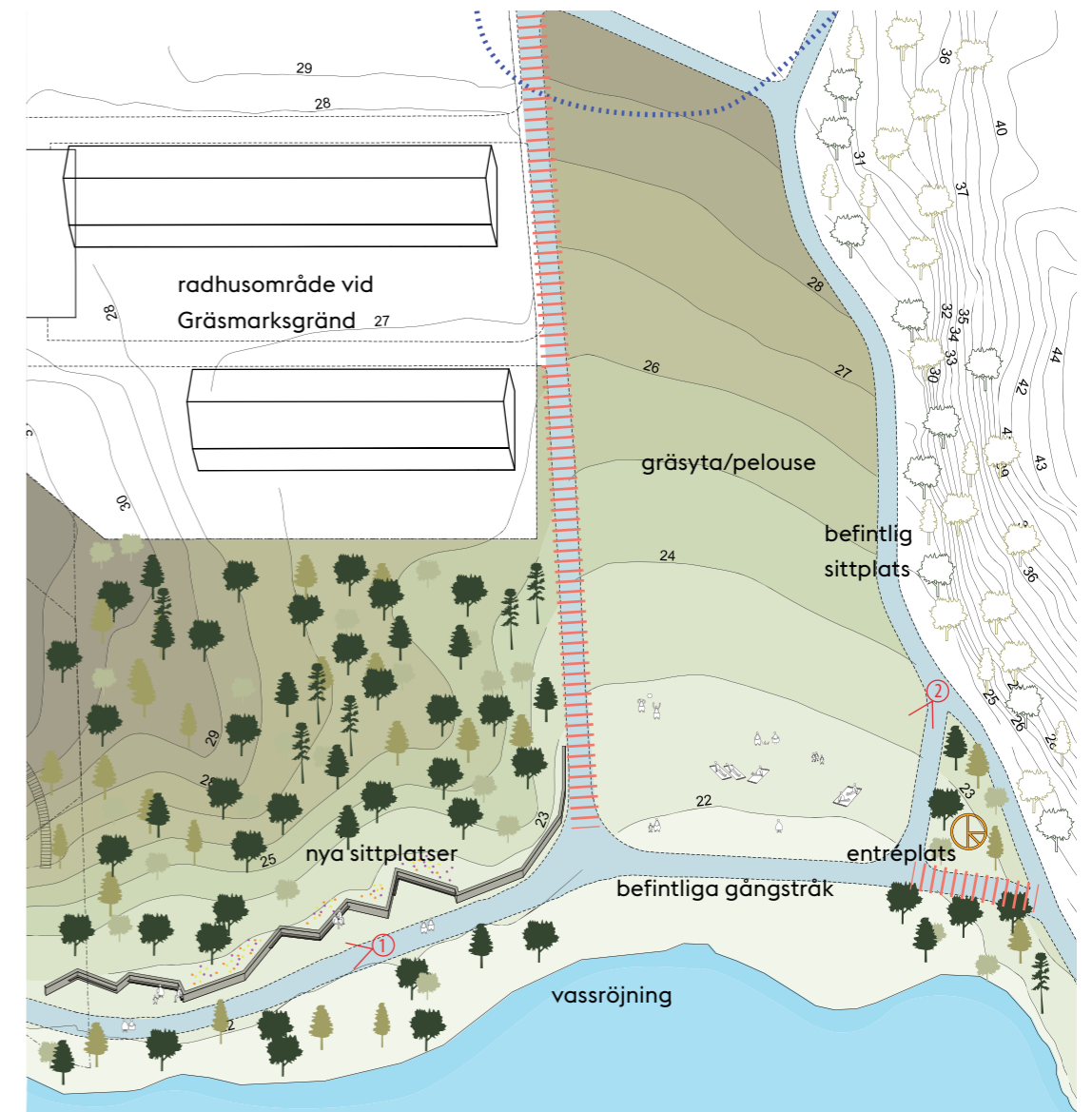
Gräsytan behålls i sin nuvarande form eftersom den öppna platsen är välanvänd för flera aktiviteter, såsom exempelvis midsommarfirande. I områdets sydöstra del kompletteras med en mindre entréplats för rekreationsstråk, då platsen bedöms vara en viktig anslutningspunkt.

Foto från vy 1, utsikt mot vattnet och mur med sittplatser.

Foto från vy 1, befintlig mur.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Vassröjning ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 12-13.

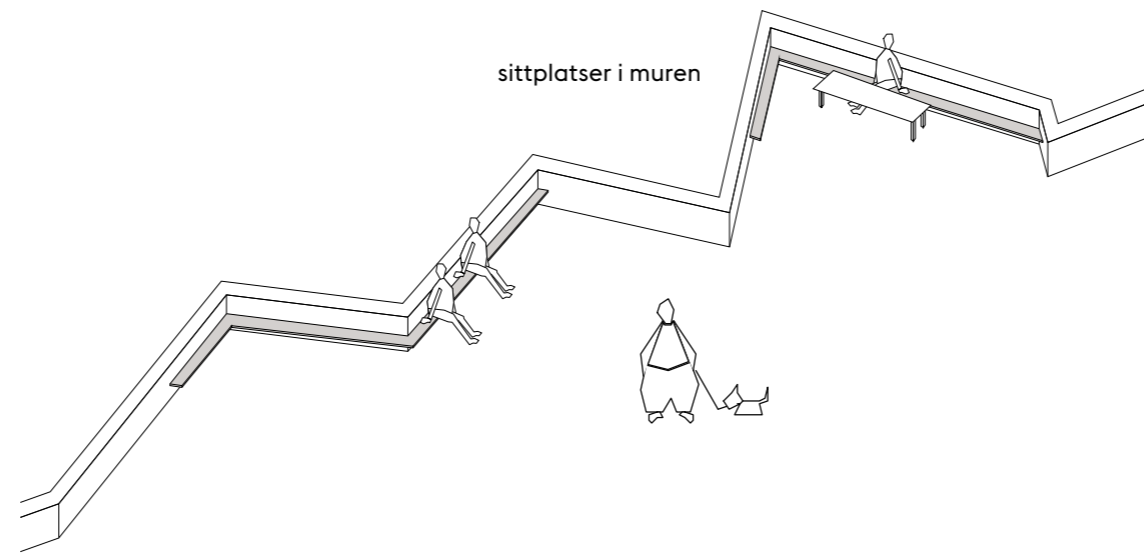

Foto från vy 2, utsikt mot vattnet.

Referensbild, mur med sittplatser i Skeppssmyreparken, Huddinge.

Idéskiss, sittplatser som integreras med muren.

Befintliga kvalitéer tas till vara och rustas upp. Ett lekfullt tillägg på en befintlig mur kombinerat med tillgängliga bänkar och bord ökar användandet och möjliggör längre vistelse och lek.

Fågelviken

Idag

Stråket lutar från den låglänta strandkanten upp mot tallbeklädda klipphöllar. På höllarna finns spår efter spontana grillplatser. I viken finns ett rikt fågelliv. Stranden är delvis sumpig och med inslag av sly, vilket gör att det är svårt att få kontakt med vattnet. Den branta lutningen på gångvägen gör också att sträckan är svår att ta sig fram på.

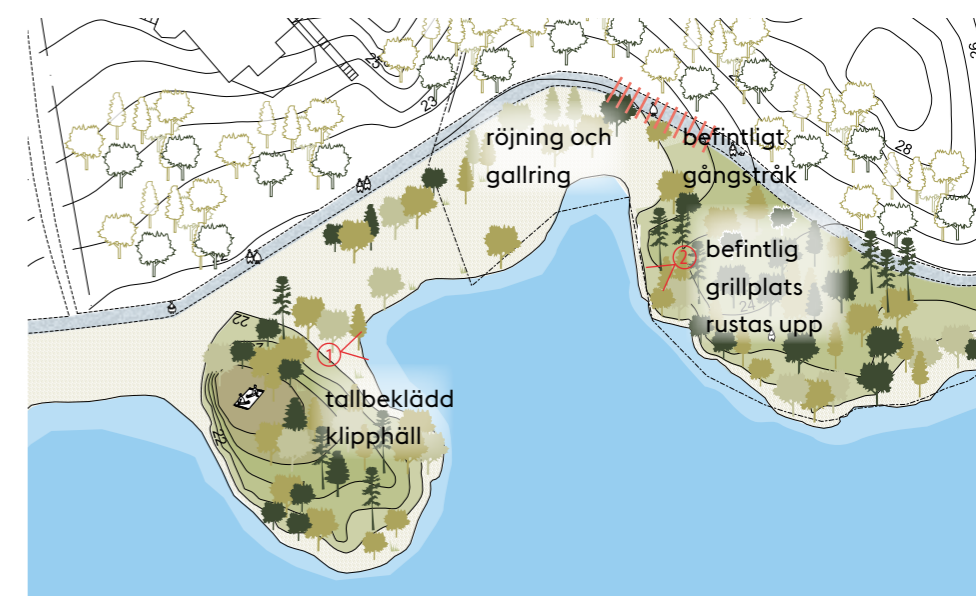
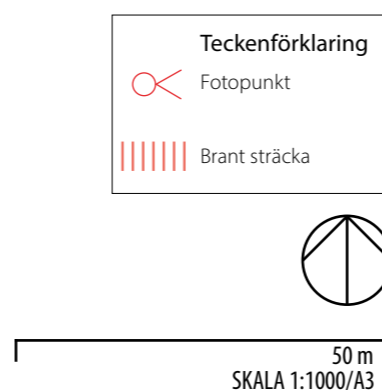
Förslag

Varsamma åtgärder som minskar den branta lutningen och förbättrar användbarheten föreslås. Den högsta delen av backen schaktas av och slänten fylls i lågpunkten på ett sätt som är skonsamt för naturen. Ett räcke placeras längs den branta sträckan. Topografin i kombination med höga natur- och upplevelsevärden gör att inga större ingrepp kan göras på platsen, varför det troligtvis inte är fullt möjligt att skapa en lutning som är mindre än 5%.

En befintlig grillplats rustas upp med nytt betongrör, samt sittstolar.

All gallring och röjning stäms av med ekolog.

*Här finns ett rikt fågelliv, och fågel-
sången karaktäriserar platsen.*

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng. Vassröjning ska ske varsamt i samråd med biolog/ekolog, för utbredning se röjnings- och gallringsplan s. 12-13.

Foto från vy 1, utsikt mot vattnet.

Foto från vy 2, utsikt mot vattnet.

Foto från vy 2, utsikt mot vattnet.

Högerudsbacken

Idag

Nedanför Högerudsbacken löper stråket upp över en höjd vilket begränsar användbarheten, då lutningen överstiger 5%. På udden mot vattnet, finns en plats med vacker utsikt över Magelungen.

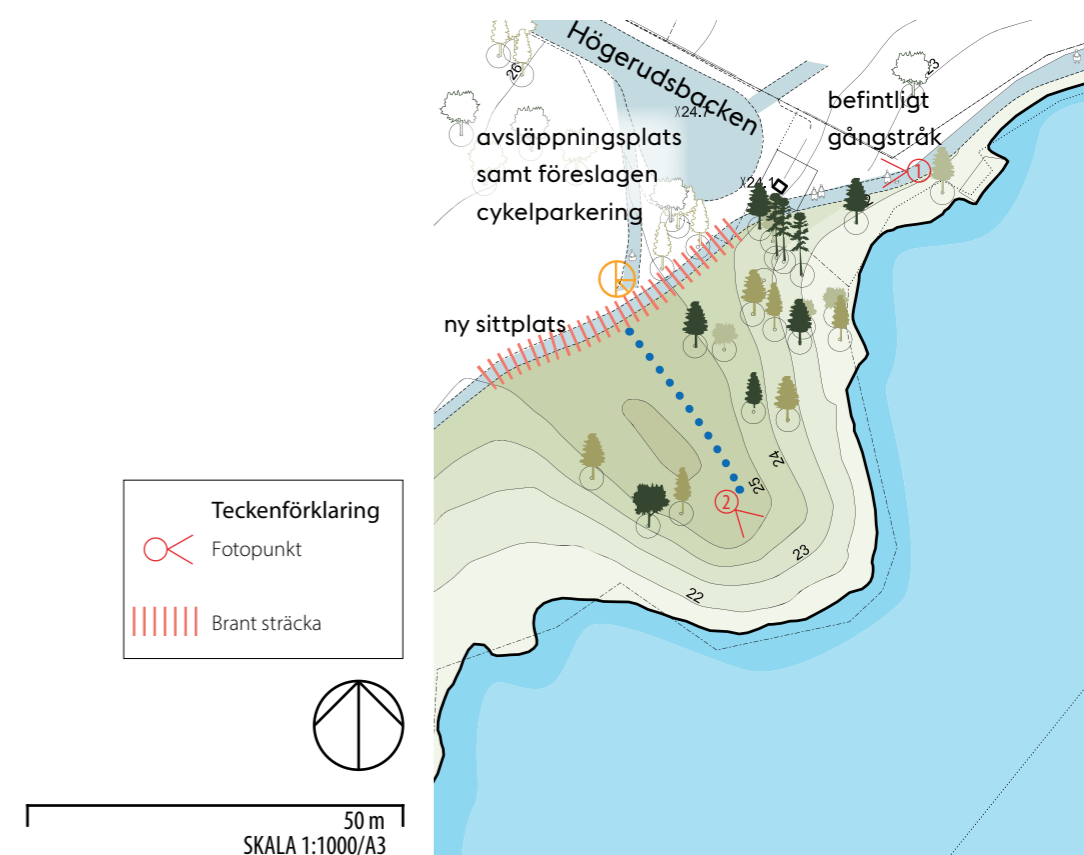
Ett befintligt högt stängsel längs strandpromenaden och bryggan gör stråket trångt, vid vissa delar.

Förslag

Stråket behöver justeras i höjd- och sidled för att få en lutning på maximalt 5%. Vid den högsta punkten kan en varsam schaktning förbättra lutningen.

Mot udden föreslås en gångstig för att göra det lättare att nå utsiktsplatsen. På vägen ut mot utsiktsplatsen finns en gammal husgrund med en källare. Källarens hålighet fylls igen för att undvika att människor snubblar över den. I slutet av Högerudsbacken anläggs en mindre entréplats med informationsskylt och cykelparkering. Cykelparkeringen tar hänsyn till befintlig lindberså, som ska bevaras. Vändplatsen är möjlig att använda som avsläpningsplats för bil.

Eventuellt kan de höga stängslen längs strandpromenaden rivas, fråga utreds vidare under projekteringen.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng.

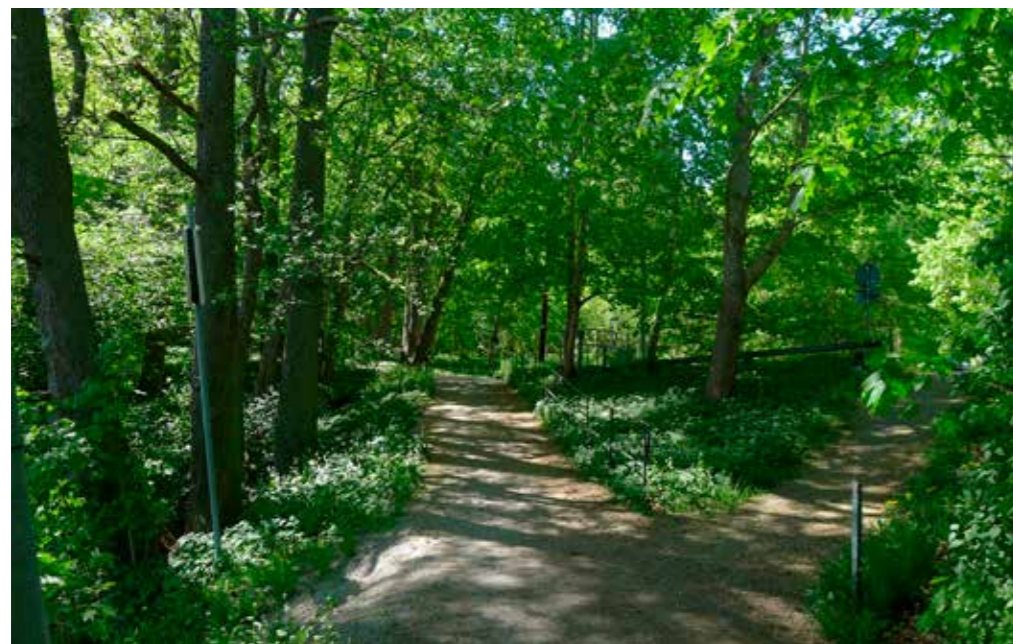

Foto från vy 1, gångväg längs stråket, samt skymt av avsläpningsplats till höger i bild.

Foto från vy 2, utblick från udde.

Entré Farsta Strand

Idag

Anslutningsväg från Farsta Strands centrum, tunnelbana och pendeltåg till rekreationsstråket löper längs Ullerudsbacken. Området är kuperat och sluttar brant ner mot sjön Magelungen. Det är en varierad stadsmiljö med flerbostadsbostäder, villor, förskolor och verksamheter. Närmare sjön ökar grönskan och en obebyggd naturslänt ansluter till strandkanten.

Större delen av rekreationsstråket fortsätter mot sydväst. En kortare sträcka följer strandkanten österut och här finns en brant sträcka på promenaden.

Förslag

Vid korsningen Nordmarksvägen/ Ullerudsbacken annonseras vägen ned mot rekreationsstråket med en vägvisningsskylt.

Terrängen ner mot vattnet är brant och behöver göras flackare för att öka användbarheten. Nya asfalterade ramper utformas som en slinga, 2,5 meter bred och med 5% lutning. Gångslingan passas in i ett sluttande naturområde intill det befintliga stråket. Vi anläggningen ska stor hänsyn ska tas till en gammal, värdefull ek som står nära slingan. Området slyröjs och aktiveras med små platsbildningar och naturelek. Programmeringen av platserna görs så att en bred målgrupp tilltalar, både mindre lekplatser men även vistelsezoner och aktiviteter som kan uppskattas av äldre. Den nya slingan gör det lättare för de som har det svårt att gå i branta partier att nå till rekreationsstråket. Läget i förhållande till tunnelbana och pendeltågsstation gör även att den användarvänliga entrén görs tillgänglig för en bred målgrupp. Den befintliga vägen ner till stråket behålls och kan på så sätt användas för avsläppning med bil.

I direkt siktlinje från gångvägen ner från Farsta strand ligger en instängslad båtbygga. Enligt stadsdelsförvaltningen är uppåtletelsen av byggnaden oklar. Bryggan tas bort vilket ger en mer välkomnande entré och skapar vattenkontakt för flera.

Den branta sträckan på det befintliga gångstråket österut behöver tillgänglighetsåtgärder. Detta ska utredas vidare i kommande projekteringskede.

- Teckenförklaring
- Fotopunkt
  - Brant sträcka
  - föreslagen ny WC

50 m
SKALA 1:1000/A3

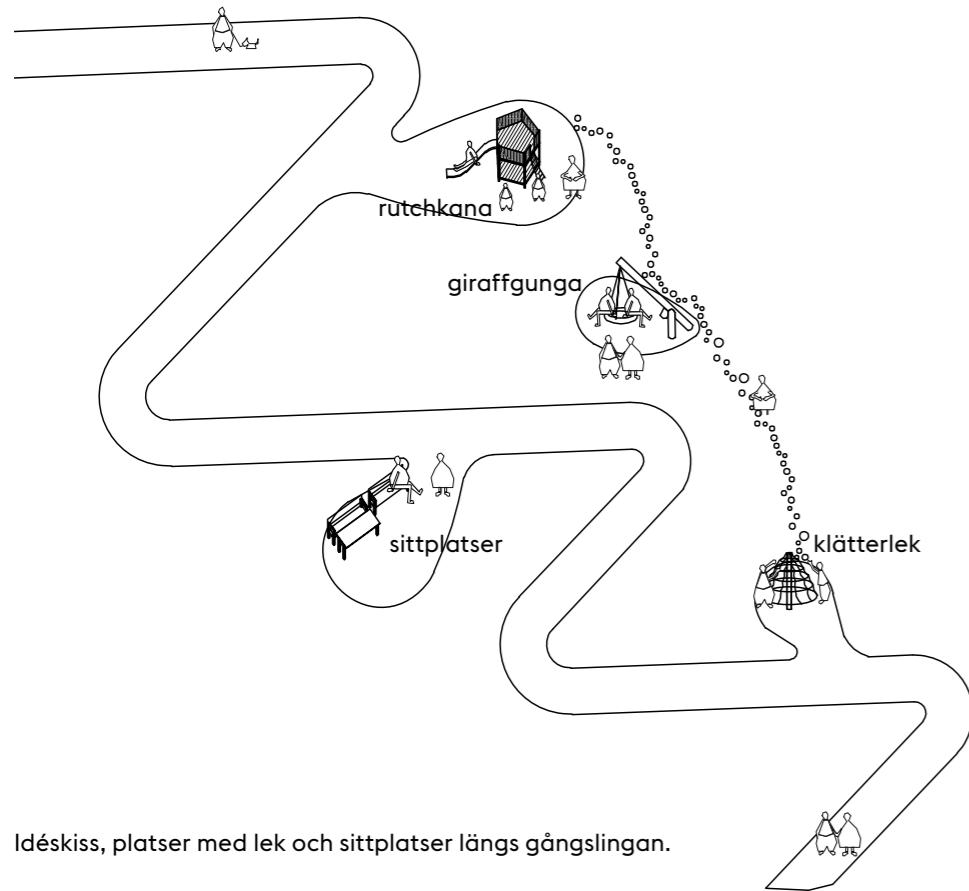

Foto från vy 1, brant sträcka ned mot vattnet

Foto från vy 2, utsikt mot vatten och brygga.

Vid projektering kommer inmätning att göras och förslag kommer att justeras för att anpassas till befintliga träd och terräng.

Idéskiss, platser med lek och sittplatser längs gångslingan.

Entré Farsta strands läge med närhet till tunnelbana och pendeltågsstation gör att den användarvänliga entrén görs tillgänglig för en bred målgrupp. Ett rampsystem placeras mellan befintlig vegetation och aktiveras med olika målpunkter.

Edö

Idag

Strandpromenaden ligger några meter upp från vattenbrynet i lumrig grönska med sjöglimtar. En befintlig badbrygga finns längs stråket.

Norr om stråket reser sig en brant skogsbeklädd slänt, med Edö servicehus är placerat på toppen. Vid äldreboende finns det en kiosk och möjlighet till ett toalettbesök.

Nedanför Edö har en liten sträcka av rekreationsstråket för brant lutning längs vattnet för att vara tillgängligt.

Förslag

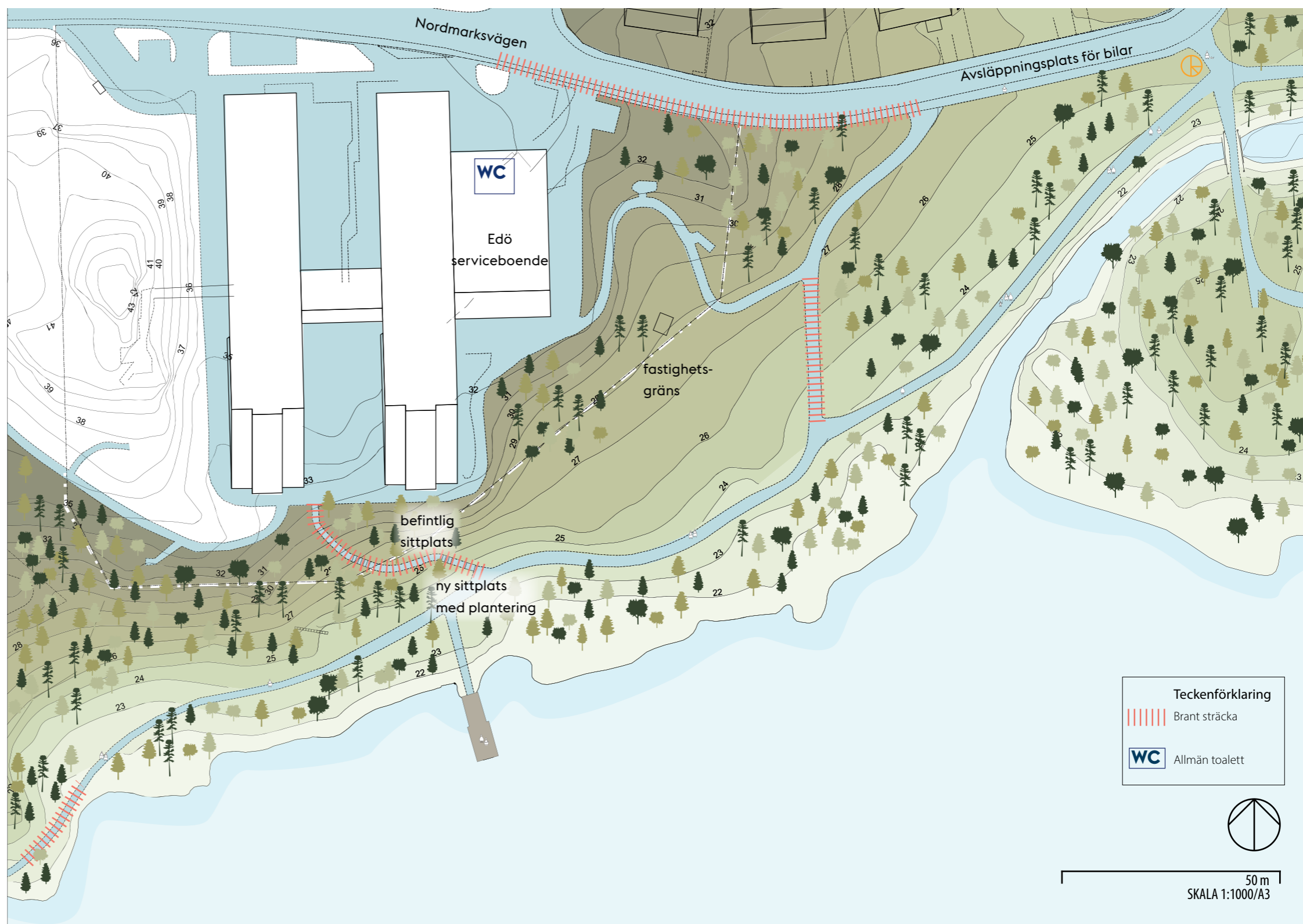
Rekreationsstråket inleds med en entréplats vid Nordmarksvägen och leds längs en befintlig parkväg ner mot strandkanten. Nya sittplatser och papperskorg placeras längs promenaden. Här ordnas också planteringar med växter som drar till sig fjärilar för att stärka de sinnliga upplevelsorna. Den befintliga badbryggan ersätts med en brygga för funktionsvariation med plats för fem rullstolar. Bryggans storlek utreds i nästa skede.

Slänten upp mot Edö servicehus ligger delvis på fastighetsmark. I kommande projekteringskede upprättar Stockholm stad en dialog med fastighetsägaren Micasa angående åtgärder i slänten. Ett samarbete kring slyröjning och tillgänglighetsanpassning krävs för att nå ett fullgott resultat.

De branta sträckorna längs den befintliga gångvägen ska tillgänglighetsanpassas. Dessa åtgärder utreds vidare i kommande projekteringskede.

Referensbild, Sköndal, Stockholm, brygga med tillgängliga ramper.

Teckenförklaring	
	Brant sträcka
	Allmän toalett

Magelungens Strandpromenad

Bilaga 1, medborgardialog

"Det är en pärla som lyfter hela Farsta"

"Vårt eget Djurgården för sköna promenader året om..."

"Den är fin, på landet mitt i Stockholm"

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning av inkomna synpunkter	
Medborgardialog Magelungens strandpromenad, maj/juni 2017	s. 41
Några citat ur inkomna synpunkter	s. 41
Dialog med elever på Thorildsplans gymnasium, hösten 2016	s. 41
2. Hur programhandlingen svarar på inkomna synpunkter	s. 42
Djur och natur	s. 42
Ett redan uppskattat rekreationsstråk som görs användbart för fler	s. 42
Stråkets omfattning	s. 42
Stråkets innehåll	s. 42
Orienterbarhet	s. 42
3. Hur synpunkter kommer arbetas in i färdigt pilotprojekt	s. 42

Medborgardialog har hållits mellan hösten 2016 och sommaren 2017.

Sammanfattning av inkomna synpunkter

Medborgardialog Magelungens strandpromenad, maj/juni 2017

Medborgardialog är ett viktigt verktyg för att involvera människor i stadens utveckling och ta tillvara på deras engagemang och synpunkter. För att förverkliga Vision 2040 – ett Stockholm för alla, bjuder staden stockholmarna att vara delaktiga och få möjlighet att påverka stadens utveckling.

Synpunkter om Magelungens strandpromenad tog Trafikkontoret tillsammans med Farsta stadsdel fram genom att en enkät skickades ut till organisationer i Farsta som i sin tur spridit informationen till sina medlemmar och andra organisationer. Man kunde svara på enkäten på hemsidan www.stockholm.se/farsta/ strandpromenaden eller på papper vid tre olika ställen i Farsta. Tillsammans med enkäten fanns även en karta som pekade ut vilken sträcka av Magelungens strandpromenad som var aktuell för projektet. Totalt har ca 550 personer svarat.

Staden har haft dialog med människor vid två olika aktivitetsdagar i Farsta; dels den 20 maj på Stieg Trenter dagen i Farsta strand, och dels under nationaldagsfirandet den 6 juni på Farsta gård. De flesta svar kom in under dessa två dagar och det var många engagerade Farstabor som kom för att diskutera och ge sina synpunkter på Magelungens strandpromenad.

Det medborgarna tycker är positivt med strandpromenaden är att den ligger naturskönt i närheten av vatten och att den bidrar till en naturupplevelse med fågelsång och djurliv, vilket ger lugn och en möjlighet till rekreation. Många lyfter fram att naturstigen fortfarande är ganska opåverkad, att det inte finns någon biltrafik och att de vill behålla den som den är. Man tycker att det är fantastiskt att ha en så fin lång och sammanhängande promenadstig och löparrunda i närområdet. En del vill att sträckan ska förlängas då man vill kunna gå runt sjön (ca 3-4 timmar) eller göra en rundtur över till Farstanäset via Ågesta- och Farstanäsbron. Att förlänga sträckan till Trångsund, Rågsved, Hagsätra med flera ställen är också önskvärt. De nyligen anlagda trädäcken uppskattas då de möjliggör att man kommer ännu närmare vattnet vilket innebär en bättre utsikt.

På frågan vilken favoritplats som de har, varierar svaren mycket. Några anger hela sträckan, andra har flera olika favoritplatser. Många olika sträckor och platser anges men några platser som kan nämnas är Farsta gård, Farstastrandsbadet och Farstanäsbron. Generellt är det gångvägar nära vattnet som uppskattas, till exempel trädäcken.

Den förbättring som de allra flesta önskar sig är röjning av sly och vass. Framför allt för att kunna få en bättre utsikt över sjön och naturen. Många påpekar att det är tråkigt att Magelungen är igenvuxen av vass och näckrosor och man anser att vattenkvaliteten behöver förbättras. Denna synpunkt har diskuterats länge. Att sjön är igenvuxen minskar även möjlighet till bad. Slyröjning skulle öka känslan av trygghet. Många önskar sig även mer och bättre belysning dels ur en trygghetsaspekt, dels för att kunna använda sträckan även då det är mörkt. På frågan om strandpromenaden kan bli tryggare svarar de flesta ja. Missbrukares närvaro vid vissa platser upplevs som otrygga. Men framför allt vill man ha mer belysning.

Fler sittplatser, bänkar och bord önskas för att kunna njuta av den vackra utsikten men även för att ta en paus och kunna vila. Man önskar sittbänkar med jämna mellanrum längs med hela sträckan. Även fler badplatser, utsiktsplatser önskas och det är framför allt vid Fagersjö och de som bor på EDÖ serviceboende som önskar bättre badmöjligheter. En del önskar sig fler grillplatser och/eller picnicplatser. Även fler toaletter och tillgång till dricksvatten längs strandvägen önskas.

Det finns önskemål om informationsskyltar om flora, fauna, historik och omgivningen. Information om strandpromenaden och karta över promenaden efterfrågas. De som aldrig gått promenaden önskar att vägvisning från kollektivtrafik till strandpromenaden ska finnas. Även mer marknadsföring av strandpromenaden nämns.

Vissa förbättringar av befintlig gångväg önskas. Framför allt bredare gångväg önskas av både de som går med barnvagn och de som är funktionshindrade, men även bättre underlag (ej asfalt). Att säkerhetsställa att tillgänglighetsperspektivet finns på hela sträckan men framför allt vid EDÖ serviceboende poängteras. Man vill att rullstolsburna och de som går med rullator ska kunna komma ut på bryggorna.

Många av de önskade åtgärderna handlar om driftsfrågor: papperskorgar är för få och töms för sällan, många ville ha bort klotter längs vägen, en del påpekar att vinterväghållningen borde förbättras och att oanvända båtar längs stranden borde flyttas. Man vill ha bättre städning av bad, strand och vatten. Om man inkluderar rensa sly och vass är det drift och underhåll som är den viktigaste åtgärden för de som har besvarat enkäten.

Det finns motsatta åsikter i fråga om cykling och hundar. Gående vill förbjuda cykling längs med hela sträckan och en del vill kunna promenadcykla då det är tryggare att cykla längs strandpromenaden med barn än i trafiken. Det som önskas är en tydlighet vad som gäller. Många är rädda för hundar och vill att de ska hållas kopplade medan andra föreslår hundrastplatser och hundbadplatser.

Enligt enkäten är den vanligaste besökaren längs Magelungens strand en kvinna över 40 år som använder stråket någon gång i veckan. Förutom svar på enkäten, har särskilda skrivelser kommit in från Farsta Strands Socialdemokratiska förening, Farsta strands Naturvård, Magelungens vänner och EDÖ Serviceboende.

Några citat ur inkomna synpunkter

“Den är en pärla som lyfter hela Farsta.”

“Vårt eget Djurgården för sköna promenader året om där man kan följa årstidernas växlingar.”

“Viktigt att bevara och utveckla nu när Farsta ska växa kraftigt.”

“Fina rekreativmöjligheter för alla.”

“Härlig och vacker promenadväg.”

“Jag kommer nära naturen, sjön och jag hör ingen trafik enbart fåglar och tystnad.”

“En sörmländsk insjö underbart. Naturstigen, peta inte där!”

“Den är fin, på landet mitt i Stockholm.”

“Strandpromenaden inbjuder till bad, fiske, skridskor, längdskidor, jogging, cykling, träna på utegym, fika på Farsta Gård, glass vid strandbadet, picknick i gröngräset, ja den inbjuder till så mycket friluftsliv att det gör mig glad i själen.”

“Att alla mina sinnen får lugn och ro. Att min ‘batterier’ får ny energi. Att vi får ta del av sjö fågellivet och leva jämte dem. Att följa årstid växlingar i denna naturliga och oarrangerade natur.”

Dialog med elever på Thorildsplans gymnasium, hösten 2016

Stockholms stad har under många år haft ett samarbete med skolor där elever har fått möjlighet att komma med förslag och nya idéer till stadens aktuella planer. Under hösten 2017 har eleverna på Thorildsplans gymnasium, som är en skola med upptagningsområde från hela staden, haft möjlighet att tycka till om Magelungens strandpromenad.

Många av eleverna påpekar att promenadstigen är igenväxt vilket skymmer dagsljus och utsikt, att det inte finns tillräckligt med papperskorgar och sittplatser, samt att det saknas belysning vilket gör strandpromenaden otrygg. De tyckte även att det var få människor i rörelse längs stråket, men att det finns mycket yta där man skulle kunna anordna olika aktiviteter för att locka fler besökare. Vägvisning och skyltning saknas vilket gör det svårt att hitta till stråket.

Eleverna har gett många olika förslag som de har illustrerat med bilder och skisser. De rekommenderar att man ska rensa bort sly för att få in mer ljus och öka trivseln och byta till belysning som ger bättre ljus för en tryggare känsla. Framför allt föreslår eleverna olika typer av sittplatser med roligare design samt olika typer av bryggor och badanläggningar, ibland med hopptorn. För att locka fler användare och öka möjligheter till aktiviteter föreslås klättervägg, boule, café samt uthyrning av kanoter och skridskor. Gångstråket skulle kunna ha pedagogiska teman om fåglar, träd och svampar eller vara en konststig. Vid Farsta gård föreslår eleverna att det ska finnas cykelställ vid utegymmet för att lättare ta sig dit, samt en lekplats där barn kan leka medan de vuxna använder gymmet.

Foto från medborgardialogen i Farsta.

Hur programhandlingen svarar på inkomna synpunkter

Djur och natur

Magelungens strandpromenad har närhet till vatten och fågelsång och djurliv. Då ett av målen med rekreationsstråk i Stockholm är att ta tillvara på platsens unika kvalitéer och förstärka dem, har hänsyn tagits till djur och natur i framtaget förslag. Programhandlingen tydliggör på flera ställen att de ingrepp som görs ska göras med hänsyn till befintlig vegetation och djurliv. Platser som till exempel Grodängen utformas för att djurlivet ska hållas skyddat från gångstråket. Den sly och vassröjning som görs på platsen ska diskuteras med stadens ekologer och andra sakkunniga. Vid entré Fagersjö placeras insektshotell och fågelholkar ut för att främja artrikedomen i området. Genom att också engagera barn och ungdomar i utplaceringer ger det även möjlighet att sprida naturpedagogik lokalt.

Ett redan uppskattat rekreationsstråk som görs användbart för fler

Ett av målen med projekt rekreationsstråk och ett av kriterierna för rekreationsstråk är att det ska vara tillgängligt för alla. I programhandlingen används begreppet användbarhet. Det syftar på topografiskt tillgängliga gångvägar med låga lutningar och handledare vid ramper, med mera. Stockholms stads riktlinje för lutning på tillgänglig väg är 5%. Det delvis kuperade landskapet gör detta till en utmaning. Förhållningssättet i tillgänglighetsområdet av natur har varit att bibehålla befintligt stråk och natur i så stor utsträckning som möjligt samt att göra tillägg av upplevelser, till exempel träbryggor och konstruktioner som varsamt placeras i miljön. Exempel på detta förhållningssätt ses vid Grodängen, men även vid Vägen över vatten samt gångstråk på bryggor vid Farsta strandsbadet och vid Klippvandringen.

Många lyfter fram som fördel att naturstigen fortfarande är ganska opåverkad, att det inte finns någon biltrafik och att de vill behålla den som den är. Gångstråket som det ser ut idag kommer att bibehållas, men med vissa tillägg som blir tillgängliga. De delar av stråket som trafikeras av bilar (vid Fågelbacken) kommer även kompletteras med en icke körbar väg. Rekreationsstråk ska enligt kriterierna överlag vara bilfritt. Utefter förslaget stråk ska man kunna röra sig helt separerad från biltrafik, med undantag för att man vid tillfartsvägar från kollektivtrafik behöver korsa vägar genom övergångsställen och röra sig efter trottoar.

Bredd på gångvägar kommer att bestämmas i projekteringskedet, men programhandlingen framhåller vikten av att de platser

som tillförs ska vara möjliga att använda av många. Detta innefattar att bryggor ska kunna passeras med rullstol och barnvagn.

I programhandlingen visas var det finns befintliga sittplatser längs med stråket, samt var nya föreslås. Skräpkorgar placeras ut vid sittplatserna.

Då stråket är tänkt att användas både av de som bor i närområdet, men även vara användbart för de som kommer från andra delar av Stockholm har det varit viktigt att göra en av entréerna från kollektivtrafik tillgänglig med rampsystem. Vi kollektivtrafikhallplatserna ska skyltar till rekreationsstråket finnas.

Slänten upp mot Edö servicehus ligger delvis på fastighetsmark. I kommande projekteringskedet upprättar Stockholm stad en dialog med fastighetsägaren Micasa angående åtgärder i slänten. Ett samarbete kring slyröjning och tillgänglighetsanpassning krävs för att nå ett fullgott resultat.

I programhandlingen markeras vilka vägar som är tillgängliga för cykel enligt Cykelkartan Stockholm.

Stråkets omfattning

I medborgardialogen har det framkommit att många vill att sträckan ska förlängas. Rekreationsstråk är ett pilotprojekt och i rapportskedet har en längre sammanhållen sträcka inventerats. Fokus i den första etappen har dock varit att öka användbarheten på angivet stråk, så att fler målgrupper kan röra sig utefter en sammanhållen sträcka. Då rekreationsstråk förhoppningsvis är ett projekt som kommer fortsätta att utvecklas inom staden kan en längre sträcka vara möjlig i framtiden. Då gångvägen runt Magelungen ligger delvis i Huddinge kommun har en sådan slinga ej studerats i programhandlingen, utan måste i så fall bli ett samarbete över kommungränsen.

Stråkets innehåll

I medborgardialogen har det framkommit att träbryggorna som underlättar vattenkontakt är uppskattade. Under inventeringen har det identifierats att de sträckor som erbjuder träbryggor för nära vattenkontakt och utblickar främst är från Farsta till Farsta strand. Programhandlingen har då identifierat ytterligare plats för träbryggor närmare Fagersjö samt komplettering av brygga vid Farsta strandsbadet, för att vattenkontakten även ska finnas spritt över rekreationsstråket. Genom att höja kvalitén på dessa delar av stråket blir insatser och upplevelser mer jämt fördelade

än idag. Detta leder till att en mer varierad målgrupp, med olika bakgrund och boendeform, kan ta del av områdets kvalitéer.

Utblickar försvåras på en del platser på grund av sly och vass. I medborgardialogen framkommer även önskemål om vass och slyröjning. I programhandlingen ingår en plan för hur vass och sly ska röjas. Omfattning kommer att stämmas av med ekologer och biologer för att på så sätt säkerställa att djur- och fågellev inte påverkas av föreslagna åtgärder. För att upprätthålla insatser utreds även möjligheten att uppdatera skötselprogram för rekreationsstråket. Vassröjning kan dock ej ingå i skötselprogram, då ansvarsfrågan kring detta utreds. Driftsfrågor har ej behandlats i denna programhandling. Synpunkter om driftsfrågor, nedskräpning, papperskorgar och klotter med mera, har skickats till ansvarig på Farsta stadsdelsförvaltning.

Fler badplatser i Fagersjö önskas. Detta har utretts i tidigare projekt i Farsta stadsdelsförvaltning. Då har man kommit fram till att åtgärder skulle bli alldeles för omfattande för att kunna genomföras utifrån angiven budget. Projekt med vattenkvalitet i Magelungen är ett projekt som drivs inom LÅP (Lokalt Åtgärdsprogram). Programhandlingen har på grund av de stora ekonomiska insatser som krävs, samt att pågående utredningar kring detta gjorts ej utrett nya möjligheter för badplatser.

För ökad trygghet önskas mer och bättre belysning. I programhandlingen har ny belysning på sträckor utefter vattnet ej föreslagits då det är ett policybeslut från staden att promenader efter vatten ej ska belysas. Ett tillägg av belysning på de delar som rustats tidigare, med träbryggor, skulle även kräva en ombyggnation då konstruktionen inte är anpassad efter den drift som krävs för belysningsarmatur och stolpar.

Platser för vistelse både i form av nya målpunkter med aktivitet, men även platser för vila och möjlighet till avskildhet har identifierats i programmet.

Orienterbarhet

I programhandlingen finns förslag på entréskyltar samt skyltning till rekreationsstråk.

Hur synpunkter kommer arbetas in i färdigt pilotprojekt

Ett samrådsmöte kring programhandlingen kommer att hållas den 4:e september 2017. Synpunkter på programhandlingen kan skickas till fariba.daryani@stockholm.se till och med den 10:e september 2017. Inkomna synpunkter kommer att inarbetas i kommande projekteringskedet i utvecklingen av Magelungens strandpromenad.

Foton från medborgardialogen i Farsta.

Magelungens Strandpromenad

Bilaga 2, samrådssynpunkter

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning av inkomna synpunkter
  - Övergripande synpunkter s. 45
  - Synpunkter på specifika fokusområden s. 45
  - Synpunkter som avser områden utanför Magelungens strandpromenad s. 45
2. Hur programhandlingen svarar på inkomna synpunkter från samråd och Farsta stadsdelsförvaltning och stadsdelsnämnd. s. 46

Samråd om programhandlingen för Magelungens strandpromenad hölls mellan den 28 augusti och den 10 september 2017. Ett samrådsmöte hölls den 4 september 2017.

Sammanfattning av inkomna synpunkter

Övergripande synpunkter

Under samrådsperioden har synpunkter på programhandlingen för Magelungens strandpromenad kommit in från föreningar och privatpersoner. Det har skett både via skrivelser och via en enkät som funnits på hemsidan, www.stockholm.se/farsta/strandpromenaden.

Ett fyrtiotal medborgare besökte samrådsmötet, 23 personer eller föreningar har inkommit med skrivelser, och 22 personer har svarat på den digitala enkäten. I enkäten ställdes dels en fråga om vad man tyckte om programförslaget som helhet, och dels frågor om programförslaget uppdelat på tre delsträckor. Av de som svarade på enkäten tycker 8 personer att programhandlingen är mycket bra, 8 personer har svarat bra, 2 personer mindre bra, 1 person dåligt och 3 personer har ingen åsikt. Fördelningen ser ungefär likadan ut på de tre olika delsträckorna.

Synpunkter har kommit in med önskan om platsspecifik skyltning som beskriver till exempel flora, fauna, geologi och fornlämningar i området. Skyltarna kan även ha information om byggnader som till exempel villa Dagaborg. Skyltarna bör vara lätta att rengöra.

Några anser att det föreslagna programmet kan förstöra ovärderliga värden och borde stoppas. Man vill att förändringarna av stråket ska gå varsamt fram i samspel med naturen. Det är viktigt att röjning längs strandpromenaden sker med personal som har naturvårdskompetens. En del anser att strandpromenaden inte behöver åtgärdas utan bara skyddas, bevaras och underhållas. Till exempel föreslår man en upprustning av den förfallna stenbryggan. En del vill satsa hela projektets budget på sjöns vattenkvalitet eller på annat än strandpromenaden.

En del saknar information om hur driften av de föreslagna åtgärderna ska finansieras och att det redan idag finns mycket att åtgärda såsom klotter, vandalisering, slitage och bristande underhåll.

Flera synpunkter har inkommit kring Magelungens tillstånd. Många tar upp problemet med den igenvuxna sjön och att det är mycket viktigt för strandpromenaden att sjön rensas från att bli igenvuxen. Detta för att de planerade utblickarna som beskrivs i programhandlingen ska få utsikt mot en vattenspegel. Vassröjning bör göras flera gånger och projektets budget bör läggas på det.

Det man tycker är positivt är att promenaden rustas för bättre tillgänglighet och användbarhet. Några saker kan bli ännu bättre, till exempel att sly- och vassröjning samt skyltning bör ta hänsyn till att rullstolsanvändare har ögonhöjd på cirka 100-110 cm. Dessutom bör parkbänkar ha armstöd och bord ska vara möjliga att sitta vid även med rullstol. Det är positivt att bryggor ska anpassas för bättre tillgänglighet såsom på Farstastrandsbadet och vid Edö.

Entréplatserna är viktiga och det är positivt med fler sittplatser och papperskorgar. Här har det också inkommit förslag om att höja upplevelsevärdet med planteringar.

Det finns önskemål om möjlighet till bastubad och grillning. Även badplattformar föreslås längs med sträckan, som målpunkt för simning. En del vill att det ska vara cykelförbud på strandpromenaden medan andra vill att det ska vara möjligt att både gå och cykla.

Några föreslår att en lekplats ska byggas vid utegymmet och påpekar att det är barn som använder utegymmet. Man anser även att utegymmet behöver rustas upp samt att det behövs bättre information om hur det ska användas.

Synpunkter på markmaterialet har inkommit. Någon anser att stenmjöl passar in i naturmiljön, medan andra påpekar att det ur ett tillgänglighetsperspektiv skulle vara ännu bättre med asfalt.

Synpunkter på specifika fokusområden

Entré Fagersjö

Man anser att entrén, med till exempel insektshotell, är väl genomtänkt.

Grodängen

Flera synpunkter beskriver att förslaget innebär en grov förstörelse av naturmiljön och strandpromenaden. Man anser även att materialet som föreslås för de nya bryggorna är slamt.

Blockskogen

Några av de inkomna synpunkterna kring Blockskogen menar att förslaget på naturlek kommer att förstöra miljön och att det räcker med en ny gångstig. Någon anser att lekplatser och andra anläggningar inte ska förekomma i naturmiljön, medan andra anser att förslaget med naturlek är väl genomtänkt, och

att lekplatsen ska göras tillgänglig för barn och föräldrar med funktionsnedsättning.

Farstastrandsbadet

I synpunkter kring Farstastrandsbadet anses att den planerade solbryggan är positiv. Det är bra med bryggor som anpassas för bättre tillgänglighet.

Under bron

En av synpunkterna behandlar den befintliga gångbron under Ågestabron. Man vill att denna byggs om så att det går att ta sig iland från sjön upp på gångvägen från båda håll. Detta för att underlätta för skridskoåkare.

Långbänken

En synpunktslämnare anser att förslaget till ny bänk ser förfärligt ut och tycker att de nuvarande bänkarna passar bättre in i miljön. En annan är positiv till förslaget att plantera värlökar bakom muren.

Vägen över vattnet

Denna fokuspunkt har fått flest synpunkter under samrådet. Många tycker att den föreslagna gångbron, samt röjning och gallring, kommer att förstöra för djur och fågelliv. Man anser att förslaget inte tar hänsyn till Farsta Strands Naturvärns skötselavtal med kommunen. Fågelviken ska enligt skötselavtalet lämnas utan åtgärd. Man anser inte att den lutning som ritats i förslaget överensstämmer med verkligheten. Flera förslag på hur den branta delen ska åtgärdas har kommit in.

Högerudsbacken

I förslaget för Högerudsbacken planeras för en ny cykelparkering. I en av synpunkterna påpekas att denna ligger i Farsta Strands Naturvärns skötselområde, och att det finns en lindberså här som inte får påverkas.

Entré Farsta strand

I flera av synpunkterna som gäller detta fokusområde anses att förslaget kommer att förstöra den fristad för djur och fåglar som behövs. Man anser att det redan finns många lekplatser i närheten, men om en lekplats anläggs bör skogen bevaras så mycket som möjligt. Naturmaterial bör användas då mikroplaster annars kan hamna i Magelungen. En synpunktslämnare menar att badbryggan är felplacerad, förfärlig och förstör naturmiljön. Förslag på en annan placering är bifogad till skriv-

elsen. Det föreslås också att sandfria miljöer ska sparas för pulka och skidåkning. Ur tillgänglighetssynpunkt är förslaget med en alternativ gångbana som slingrar sig nedåt positiv eftersom den minskar lutningen.

Edö

Nedanför Edö vill synpunktslämnare ha en större brygga, till exempel en T-formad, och man önskar få en sandstrand bredvid. Man anser att rampen på referensbilden är förfärlig och att det redan finns en ramp som är 3 år gammal som smälter fint in i miljön. Man är positiv till att bryggan ska rymma fem rullstolar.

Synpunkter som avser områden utanför Magelungens strandpromenad

En synpunkt gäller möjligheten att få en bättre koppling mellan strandpromenaden och Huddingesidan, gärna i form av en runtgående promenadslinga, via Militärbron och Ågestabron. I en annan synpunkt föreslås att vidare skyltning mot Drevviken sätts upp. Man önskar även att strandpromenaden från Fagersjö fram till Snösätra rustas upp och även förlängs bort mot Skogås. En synpunktslämnare anser att Fagersjö Norr helt glömts bort, och påpekar att Magelungen är som mest igenväxt där.

I en synpunkt föreslås att gångvägen till Farsta strandbad från Farsta centrum borde byggas som tunnel eller bro under Magelungsvägen. En annan menar att det behövs åtgärder utanför programområdet för att personer med nedsatt rörelseförmåga lättare ska kunna nå strandpromenaden. Till exempel skriver man att sträckan mellan Farsta centrums tunnelbanestation och strandpromenaden behöver förbättras ur tillgänglighetssynpunkt.

Foto från samrådsmötet den 4 september 2017.

Hur programhandlingen svarar på inkomna synpunkter

Övergripande synpunkter

Sedan samrådet genomfördes har ekologer kopplats till projektet. De ska följa den kommande projekteringen och säkerställa att stråkets ekologiska värden bevaras och förstärks. Vassröjning i sjön kan ske i mindre omfattning på enstaka ställen för att öka sikten mot vattnet, men man ska då vara medveten om att detta kan öka förutsättningarna för annan vegetation och att röjning är ett återkommande arbete. Läs mer om Magelungens tillstånd i bilaga 3.

Orienterbarhet

Fler vägvisningsskyltar placeras ut från närliggande busshållplatser.

Upplevelse

Förtydligande av att parkbänkar och bord ska vara anpassade för funktionsvariation, med armstöd och plats för rullstolar.

Entréplatser

Informationsskyltarna ska vara läsbara även för rullstolsburna som har en ögonhöjd på 100-110cm. De ska varsamt placeras i naturen så att de inte blir skrymmande. Skyltarna ska beskriva flora, fauna, geologi, fornlämningar och kulturhistoriskt intressanta byggnader i området. Skyltarna kan också hänvisa till intressanta målpunkter utanför stråket och kopplingar vidare till andra gångstråk. Upplevelsevärdet vid entréplatserna förstärks med planteringar.

Fagersjö Entré

Befintlig grillplats ersätts med en ny och sittplatser kompletteras.

Grodängen

Grodängen utgår tills vidare ur projekteringen av Magelungens strandpromenad, men kan återupptas vid senare tillfälle.

Klippvandringen

Bryggan i förslaget kompletteras med stålplatta som kan användas för att ställa engångsgrillar på, så att inte grillar placeras direkt på bryggan och ger brännskador.

Farsta Strandsbadet

En lekplats och en grillplats föreslås i samband med utegymmet. Utegygmet kompletteras med informationskyltar om hur redskapen ska användas. En driksvattenfontän föreslås också vid utegymmet.

I kommande projekteringskede studeras den föreslagna bryggans anslutning till strandkanten i den västra delen. Bryggan anpassas noggrant till platsen och anläggs på ett sådant sätt att skarvar som försämrar användbarheten undviks. Bryggorna utrustas även med stålplattor, där engångsgrillar kan placeras, för att undvika att grillar ställs direkt på trädäcket.

Under bron

Den befintliga bryggan kompletteras med möjlighet för skridskoåkare att ta sig iland.

Långbänken

Den befintliga muren rustas upp varsamt.

Vägen över vattnet / Fågelviken

Platsen döps om till "Fågelviken" och den föreslagna bron utgår från programhandlingen. I stället görs bästa möjliga justeringar av den befintliga gångvägen för att öka användbarheten. Stråket planas varsamt ut, utan att påverka den känsliga naturen. Ett smidesräcke placeras längs den branta sträckan.

En parksoffa tas bort från förslaget, då den riskerar att medföra nedskräpning. En befintlig grillplats rustas upp och kompletteras med sittstockar i naturmaterial.

Högerudsbacken

Cykelparkeringen vid Högerudsbacken får inte placeras så att den påverkar en lindberså på platsen.

På vägen ut mot utsiktsplatsen finns en gammal husgrund med en källare. Källarens hålighet fylls igen för att undvika att människor snubblar över den.

Under kommande projekteringskede utreds möjligheten att riva befintliga stängsel längs en brygga och längs en kommunal fastighet.

Entré Farsta Strand

Den föreslagna badbryggan tas bort från programhandlingen, eftersom förslag om upprustning av badbryggan vid Edö ligger väldigt nära.

Rampen ner mot strandpromenaden utförs i asfalt och säkerställer rekreationsstråkets användbarhet. Stor hänsyn ska tas till en befintlig gammal ek vid anläggning av rampen.

Edö

Flera synpunkter pekar på att bryggan vid Edö bör göras större. Utredning om storleken fortsätter i kommande projekteringskede. Även utredning om eventuell sandstrand kan göras i nästa skede.

Vid den föreslagna sittplatsen tillförs även planteringar som främjar fjärilar.

Magelungens Strandpromenad

Bilaga 3, Magelungens vattenvegetation

Varför är det stora vassbestånd längs stränderna?

I Magelungen, och andra näringsrika sjöar förekommer ofta stora bestånd av vattenväxter (makrofyter) som vass, näckrosor och undervattensvegetation. Orsaken till en stor utbredning av makrofyter grundar sig i de förutsättningar som råder i sjön och begränsas främst av näringstillgången (kväve och fosfor), bottensubstratets beskaffenhet (mjukt/hårt) och tillgången på ljus (sikt djup). Magelungen är också en av många sjöar som historiskt har utsatts för sjösänkning som påskyndar igenväxning av sjöar.

Hur påverkar makrofyter näringsituationen i sjön?

Makrofyter har en stor inverkan på ekosystemprocesser i en sjö, en inverkan som i många avseenden kan anses som ekosystemtjänster. Makrofyter tar vara på näring (kväve och fosfor) från vattnet och binder det till sin vävnad. Denna näringsandel kommer därav att bli otillgänglig för växtplankton och makrofyter kan således indirekt motverka algbloomning och förbättra siktdjupet i en sjö. En annan viktig funktion är att makrofyter stabiliserar sedimenten och förhindrar därmed resuspension som annars kan orsaka näringsläckage från sedimenten. Resuspension sker när vind och vågor rör upp näring och partiklar från botten upp i vattnet. En annan viktig aspekt med avseende på näringsretention är att makrofyter syresätter både vattnet (undervattenslevande makrofyter) och sedimenten runt rötterna. Oxidering av det ytliga sedimentet motverkar det interna fosfor-läckaget genom att fosfor (vid aeroba förhållanden) binder till järn och mangan i sedimentet. Vid syrefria förhållanden sker motsatsen och fosfor släpps från sedimentet till vattnet. Utbredningen av makrofyter (speciellt undervattensvegetation) gynnar även påväxtalger och denitrifikationsbakterier på grund av den förhållandevis stora substratyta de bidrar med. Detta ökar ytterligare kväveförlusten från sjön.

Hur påverkar det övrig fisk och fåglar och annan vattenvegetation?

Makrofyter bidrar även med andra viktiga funktioner som habitat för andra organismer. Diverse fågelarter frodas bland över- och undervattensväxter och det skydd de bidrar med, inte bara som födoplatser, utan också som häckningsplatser. En fågelart bland flera som tidigare observerats häckande i området kring Magelungen som är knuten till vass (*Phragmites australis*) är brun kärrhök (*Circus aeruginosus*). Makrofyterna utgör även ett viktigt skydd för bottenlevande djur och fisk som indirekt kan minska mängden växtplankton i sjön. Anledningen till detta är att habitatet anses gynna abborre (*Perca fluviatilis*) i högre utsträckning än mört (*Rutilus rutilus*) då den är mer konkurrenskraftig i detta habitat. Abborren kan därför fortare gå över till en fiskbaserad diet och därmed hålla mörtpopulationen låg. Detta medför att predationstrycket på djurplankton minskar och därmed ökar predationstrycket på växtplankton.

När bladvass är väletablerad är dessa bestånd väldigt konkurrenskraftiga och försvårar då utbredningen och koloniseringen av andra vattenväxter. Stora och täta bestånd av vass som tenderar att växa igen må vara effektiva vad gäller näringsretention men är kanske inte fullt så effektiva när det kommer till biologisk mångfald. Mer fragmenterade bestånd som bildar laguner och kanaler är mer gynnsamt för fågellivet och annan biologisk mångfald.

Vid vassröjning förs näringsämnen bort från vattnet förutsatt att biomassan transporteras bort. Hur stor mängd näringsämnen som förs bort beror på mängden biomassa samt dess näringsinnehåll. Det är viktigt att fastlägga syftet med röjningen då detta påverkar metodiken och vid vilken tidpunkt man bör utföra åtgärden. När det gäller vass brukar man säga att näringsinnehållet i de ovanjordiska delarna är som högst under juli-augusti.

Således borde röjning och bortförel av vass ske under denna period för att optimera näringsförlust. Det är även viktigt att inte klippa för tidigt på säsongen med hänsyn till fåglarnas häckning. Om man vill få bort vassen på längre sikt, det vill säga förhindra återväxten, ska vassen klippas innan näringsämnen hinner lagras i rötterna eller ännu hellre gräva upp rotfilten. Oavsett metodik bör all klippt biomassa föras bort annars kan det uppkomma syrebrist då syre förbrukas vid nedbrytningsprocessen. Vid vassklippning kan det räcka med en anmälan om vattenverksamhet till Länsstyrelsen, men att gräva upp vassens rotzon kräver miljötillstånd.

Vad händer om man tar bort delar av vassen på kortare och längre sikt, både med avseende på näringstillståndet och syrehalter, men även på annan vegetation och djurliv?

Den totala effekten av planerad vassröjning vid Magelungen, med avseende på näringstillstånd och syrehalt är svår att förutspå. Med tanke på den mängd vass och annan vattenvegetation som förekommer i sjön i övrigt torde den totala effekten på sjön vara ringa. Näringsretentionen lokalt, där vassen tas bort, kommer att försämrats om återväxten förhindrats och annan vegetation ej tillåts etablera sig. Dock är det troligt att så länge förutsättningarna för vegetationstillväxt förekommer (näring, bottensubstratets beskaffenhet och ljus) kommer kontinuerlig skötsel troligtvis vara nödvändig för att hålla vegetationen borta. Vassklippningen kan även resultera i att axslinga (*Myriophyllum spicatum*) och hornsärv (*Ceratophyllum demersum*), som också förekommer i stora bestånd i sjön, sprider sig till områden där vassen tidigare funnits. I de fall då vassen tas bort på grund av att man vill ha fria siktlinjer kanske det kan vara önskvärt med undervattensväxter. Om sportfiske, båtliv och kanotning ska gynnas vill man nog varken ha undervattensväxter eller vass.

När det kommer till sedimentet kan vassklippning, men även röjning av annan vattenvegetation, innebära en ökning av vågor och vattenströmmar samt destabilisering av sedimentet. Troligt är att detta kortsiktigt kan orsaka en ökad resuspension som kan innebära att tidigare sedimenterad fosfor åter tillförs till vattenmassan. En annan konsekvens av ökad vågrörelse och vattenström kan vara att stranderosionen lokalt kan öka och att sedimenteringsprocessen förändras. Om områdena där vassklippning ska utföras förblir vegetationsfria på längre sikt kommer dessa inte längre utgöra samma gynnsamma habitat för andra organismer som fåglar, fisk och bottenlevande djur. Vid röjning av axslinga och hornsärv har klippning visat sig vara en ineffektiv metod då det kan resultera i att växtdelar sprids med följd att utbredningen ökar. Båda arterna kan nämligen reproducerar sig vegetativt. Hornsärv är dessutom fritt flytande. Det mest effektiva sättet att bli av med undervattensvegetation är troligtvis att dra upp dem ur vattnet och föra bort dem.

Referenser:

Degerman, E., Tamario, C., Sandin, L., Törnblom, J. 2017. Fysisk restaurering av sjöar. Aqua reports 2017:10. Institutionen för akvatiska resurser, Sveriges lantbruksuniversitet, Drottningholm Lysekil Öregrund. 105 s.

Jeppesen, E. 1998. The ecology of shallow lakes. Doctor's Dissertation, NERI Technical Report Nr. 247, 358 s.

Pettersson, M. 2005. Restaurering av sjöar och vattendrag – genom lokalt engagemang. Norrtälje: Norrtälje kommun.

Stockholms stad, 2000. Faktaunderlag, VATTENPROGRAM för Stockholm 2000, Magelungen.